

**Ammattilaisten käsityksiä
nuorten syrjäytymisvaarasta,
siihen vaikuttavista tekijöistä ja
syrjäytymisen ehkäisemisestä**

Pro gradu- tutkielma
Kasvatustieteiden tiedekunta

Arja Välikangas
Lapin yliopisto, syksy 2022

TIIVISTELMÄ

Työn nimi: ”Ammattilaisten käsityksiä nuorten syrjäytymisvaarasta, siihen vaikuttavista tekijöistä ja syrjäytymisen ehkäisemisestä”

Tekijä: Arja Välikangas

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Koulutusohjelma/oppiaine: Yleinen kasvatustiede

Työn laji: Pro gradu -työ

Sivumäärä: 51

Vuosi: 2022

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on muodostaa kuva Rovaniemen kaupungin nuorison parissa syrjäytymisvaarasta haastatteleamalla nuorten parissa työskenteleviä ammattilaisia sekä nojautumalla aihepiiriin kirjallisuuteen.

Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jossa kuvaan ammattilaisten käsityksiä nuorten syrjäytymisvaarasta, sen syistä ja sen ehkäisemisestä. Tavoitin haastateltaviksi kolme nuorten parissa työskentelevää ammattilaista ja sain heidän kauttaan hyvän kuvan syrjäytymisvaaran ilmiöstä Rovaniemellä. Aiempi tutkimustieto oli myös apunani.

Tutkielmani tulokset osoittavat, että nuorten syrjäytymisvaara on hyvin tiedostettu Rovaniemellä. Sen syitä on pohdittu paljon eri työryhmissä ja on myös voitu todeta, kuinka syrjäytymisvaarana syitä on runsaasti. Tärkeimpiä niistä ovat kodin kasvuolojen puutteellisuus, koulunkäynnin katkeaminen, koulupudokkuus, ylipäänsä koulutuksen puute, työttömyys, toimeentulo-ongelmat sekä päihteet ja huumeet. Nämä tekijät ennakoivat huono-osaisuutta ja syrjäytymisen vaaraa. Nuorten jääminen yhteiskunnallisten järjestelmien ulkopuolelle vaille koulutus- ja työmarkkinajärjestelmiä on syrjäytymisen riskitekijä. Tällöin myös sosiaaliset ongelmat lisääntyvät.

Syrjäytymisvaaran auttamiseksi on tärkeää tietää nuoren yksilökohtainen tilanne, olla häneen yhteydessä, saada kontakti häneen sekä auttaa häntä pääsemään yli vaikeuksista hänet itsensä osallistaen. Keskustelu ja kuulluksi tuleminen sekä tieto- neuvonta- ja ohjauspalvelut yksilöllisellä ja nuorta kunnioittavalla tavalla ovat tärkeitä.

Avainsanat: nuoret, nuorten syrjäytymisvaara, koulutuksellinen syrjäytyminen, osallisuus, ohjauspalvelut, sosiaalinen

Sisällys

TIIVISTELMÄ	2
1 JOHDANTO	5
2 SYRJÄYTYMISVAARA	8
2.1 Syrjäytymisvaaran määrittely	8
2.2. Nuorten syrjäytyminen ilmiönä	8
2.2 Syrjäytymisvaaraan liittyviä tekijöitä	12
2.2.1 Syrjäytymisen riskitekijät	14
2.2.2 Koulutuksellisen syrjäytymisen uhka	18
2.2.3 Syrjäytymisen syiden tarkastelua.....	20
3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	25
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	26
4.1 Laadullinen tutkimus ja fenomenografian piirteet	26
4.2. Tutkimusaineisto ja analyysiprosessi.....	28
5 TUTKIMUSTULOKSET	32
5.1 Nuorten syrjäytymisvaaran syyt.....	32
5.2. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttaminen	36
6. POHDINTA	38
Lähteet.....	41

1 JOHDANTO

Tutkimusaiheeksi valitsin nuorten ja nuorten aikuisten syrjäytymisvaaran, koska olen hyvinkin läheisesti seurannut kahden nuoren syrjäytymistä ja heidän selviytymistään yhteiskunnassa. Heillä oli vaikeuksia koulussa ja ystäväpiirissä. Toinen ei ole käynyt peruskoulun jälkeen minkäänlaista koulua eikä ole ollut lainkaan töissä peruskoulun jälkeen, vaikka tällä hetkellä hän on jo suhteellisen iäkäs. Toinen on käynyt ammattikoulun ja sen lisäksi valokuvauslinjan ja nyt hän on nyt kuuluisa valokuvaaja. Ammatin hän on saanut kaikkien vaikeuksien jälkeen. Näitä vaikeuksia olivat muun muassa luki- ja kirjoitushäiriö sekä huumausaineet. Lisäksi kaveripiiri oli sellainen, joka oli monesti poliisien kanssa tekemisissä rikosten seurauksena. Hänellä on vielä mielenterveysongelmia, mutta kykenee siitä huolimatta tekemään töitä.

Lisäksi olen ollut opettajana kolmen kuukauden ajan nuorille, joista osa oli syrjäytymisvaarassa, osa mielenterveyspotilaita. Se oli haastavaa, mutta antoisaa. Muutaman päivän jälkeen opin ymmärtämään heitä. Opetus tapahtui tietokoneavusteisesti ja siinä oli omat haasteensa. Osa ei ollut koskaan käyttänyt tietokonetta ja jopa pelkäsivät sitä. Huomasin pian, että he olivat perheistä, joissa vanhemmilla oli alkoholiongelma, olivat työttöminä sekä syrjäytyneet yhteiskunnasta. Tämä heijastui liiankin pahana uhkana heidän lapsissaan, jotka olivat aikuisuuden kynnyksellä.

Syrjäytymiseen liittyy useita tekijöitä kuten työmarkkinoilta syrjäytymisen lisäksi syrjäytyminen terveyspalvelujen käytöstä aiheutuvien kustannusten kautta. Eli katsomme kuinka paljon syrjäytymisvaarassa oleva nuori maksaa yhteiskunnalle, kun hän on poissa opiskelu- ja työmarkkinoilta. Matala koulutus, pitkäaikainen työttömyys, mielenterveysongelmat ja toimeentulo- ja huumeongelmat ovatkin merkittäviä syrjäytymisen riskitekijöitä. Mutta miten nuori sitten voisi päästä yhteiskunnan hyväksymään piiriin? Tästä on tehty useita tutkimuksia ja he ovat olleet usein syrjäytyneitä nuoria, jotka kärsivät myös mielenterveysongelmista on Suomessa 14 000 ja 100 000 välillä. (Honkanen & Kortet 2018.)

Päihdeongelmien, rikollisuuden tai muiden syiden takia yhteiskunnan ulkopuolelle ajautuneiden nuorten määrää ei pystytä arvioimaan, koska rekisteröityjä tietoja on vähän. Arvioidaan, että

syrjäytyneitä nuoria oli vuonna 2012 5 % kaikista tutkitun ikäryhmän nuorista. Näitä ovat nuorten masennus, mielenterveyden hoitoketjut ja näyttöön perustuvan hoidon integroitu implementaatio perustasolle. (Valtioneuvosto 2017.) Nuorten masennus, mielenterveyden hoitoketjut ja näyttöön perustuvan hoidon integroitu implementaatio perustasolle (Valtioneuvosto 2017).

Nyt syrjäytyneiden nuorten määrä on laskenut, mutta heitä on silti yhä 60 000 (yle.fi/uutiset/3-10652582). Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat ((NEET) Not in Education, Employment, or Training) nuorten osuus on laskenut selvästi. Muun muassa peruskoulun jälkeistä tutkintoa vaille olevien nuorten osuus on vähenemässä ja nuorten työllisyys paranee.

Aikaisemmin tehdyn tutkimuksen tulokset osoittavat, että nuorten henkinen hyvinvointi on jakautunut kahtia; todella hyvinvoiviin ja todella huonosti voiviin nuoriin. Nuorten pahoinvointi näkyy enemmän kouluissa kuin ennen. Mielenterveydenhäiriöt erityisesti yläkouluikäisillä tytöillä ovat tyypillisimmin ahdistuneisuus, syömishäiriöt sekä myös itsensä viiltelyä esiintyy erityisesti tytöillä. Etsivää nuorisotyötä toteutetaan Rovaniemellä kaupungin nuorisopalveluiden sekä Rovaniemen Eduro -säätiön toimesta. Kohderyhmänä etsivällä nuorisotyöllä ovat yläasteikäiset ja peruskoulunsa päättäneet nuoret (17-25 -vuotiaat), jotka ovat myös keskeyttäneet opiskelun, ovat työmarkkinoiden ulkopuolella ja vaarassa syrjäytyä. Työn lähtökohtana ovat nuorten itse asettamat tavoitteet, johon työparit pyrkivät nuoria motivoimaan. Joskus nuorelle on haasteellista toimia yhteistyössä eri palveluntuottajien kanssa, jolloin etsivät nuorisotyöntekijät voivat toimia linkkinä nuoren ja erilaisten palvelujärjestelmien välillä. Nuoren palveluohjauksen tehokkuuden kannalta on tärkeää, että yhteistyö eri tahojen välillä toimii saumattomasti ja vastavuoroisesti. Nuoret itse ja ammattilaiset ovat sitä mieltä, että nuorten sairaudet täytyisi hoitaa ensisijaisesti – ennen puuttumista muihin ongelmiin. (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015.)

Toisaalta nuorisotyöttömyyden kasvusta ollaan huolissaan, mutta nuorten työttömyystilanne ei ole niin synkkä, kun usein luullaan. Oikeastaan se ei ole juuri muuta väestöä pahempaa ja vain pieni osa on todellisessa syrjäytymisvaarassa. Toisaalta osalle työttömyys voi tutkijan mukaan olla jopa lomaa. Moni nuori ei myöskään ole valmis ottamaan mitä tahansa työtä, kuten todetaan Iltasanomien jutussa 26.10.2019.

*”Lapsilla ja nuorilla on oikeus, ei vaan leikkiä ja kasvaa,
vaan elää ja tulla rakastetuksi omista lähtökohdiltaan.
Toimimmeko me aikuisina, ammattilaisina ja läheisinä
niin, että mahdollistamme sen?” (Erhola 2013).*

2 SYRJÄYTYMISVAARA

2.1 Syrjäytymisvaaran määrittely

Syrjäytymiskeskustelu on käynnistynyt maassamme vasta 1980-luvulla joukkotyöttömyyden myötä. Ilmiönä syrjäytyminen on jo vanha, mutta käsitteenä se on tullut tutuksi vasta 1970-luvulla. (Lämsä 2009). Syrjäytyntä voi sanoa koskevan ulkopuolisuuden ja osattomuuden tunne ja hänen elämänsä on myös kaventunut ja hän kokee itsensä tarpeettomaksi. Nuorten syrjäytymisessä tutkimusongelmana nuorten syrjäytymisessä köyhyys ei ole keskeinen tekijä, koska nuorten tulotaso on yleisesti huonompi kuin muilla ikäluokilla. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääminen tuo nuorille kuitenkin muita ongelmia. Arkielämästä puuttuu säännöllisyys ja sosiaalisten suhteiden ylläpito hankaloituu. Lisäksi nuoren kyky huolehtia itsestään vähenee ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus pienenee. (Ripatti & Ripatti 2012.)

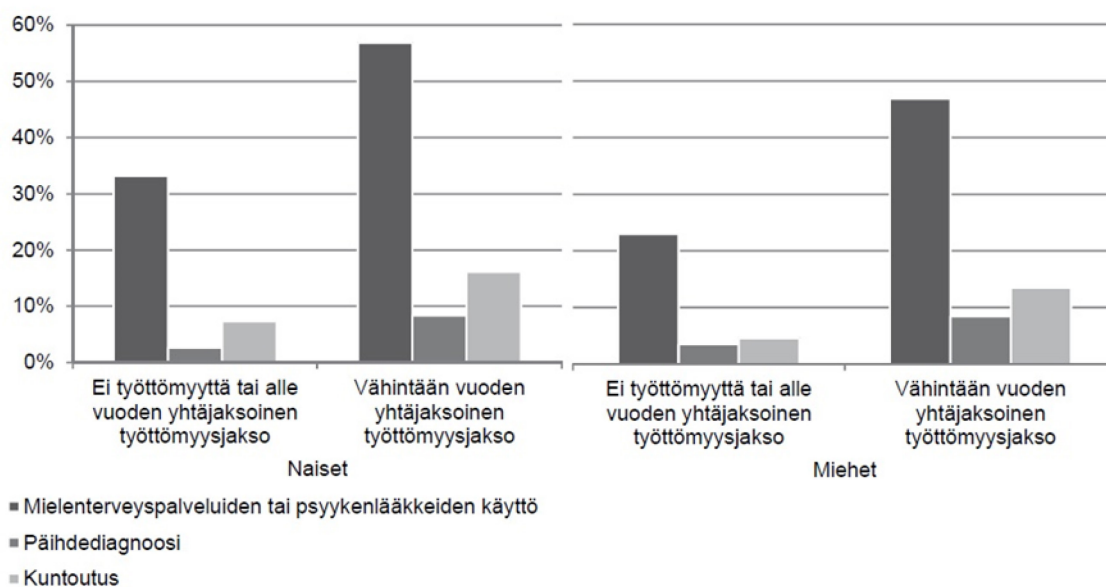
2.2. Nuorten syrjäytyminen ilmiönä

Sosiaalialan bloggaajat (8.10.2013) totesivat, etteivät kaikki syrjäytyneet ole samalla tavalla tai samassa määrin syrjäytyneitä. Kun kohdejoukkona olivat 0-25- vuotiaat sosiaalihuollon asiakkaat, ei syrjäytymisvaarassa olevasta lapsesta tai nuoresta voinut luoda yhtä ainoaa muotokuvaa. Eroja tutkimuksessa mukana olleiden lasten ja nuorten syrjäytymisen laadussa määrittivät erityisesti ongelmat ja annettu tuki. Selviytyjät eivät tarvinneet tukea, syrjäytymisvaarassa olevilla oli jo kyse tuen tarpeen pitkittymisestä tai monien tukimuotojen tarpeesta, mikä korostui erityisesti syrjäytyjillä, kun ääripäänä oli täydellinen syrjäytyminen, karitaatio, totaalinen riippuvuus yhteiskunnan tuesta. Tyyppien väliset erot liittyivät myös sosiaalihuollon erilaisiin tavoitteisiin ja tehtäviin - oliko tavoitteena voimavarojen kompensatio, asiakkaan kasvattaminen, asiakkaan tunnistaminen ja leimaaminen ongelmatapaukseksi vai täydellisen huolenpidon tarjoaminen kelkasta pudonneille?

Syrjäytymisen syy ei ole kapitalismin perusluonne (josta ei koskaan keskustella), vaan "nykyaikaiset taloudelliset ja sosiaaliset olosuhteet", jotka yleensä sulkevat joitain ryhmiä

mahdollisuuksien kierrosta (Byrne 2005, 133). Syrjäytymisen uhka voidaan määritellä yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoudeksi. Tällöin yksilö muuttuu syrjäytymisen perustavaksi määreeksi ja näin ollen yksilöstä tulee yhteiskunnallisesta normaalisuudesta sivuun joutuva. (Raunio 2006, 10,12.) Syrjäytymisen uhka yhdistetään usein köyhyyteen ja siten sen voidaan nähdä kattavan hyvin monet sosiaaliset ongelmat. Syrjäytymisuhan alla olevan käsitteen heikkoutena on sen tulkinnanvaraisuus ja syrjäytymisen hahmottaminen kielteisenä, ei toivottuna ilmiönä. (Sen 2000; Silver & Miller 2002.)

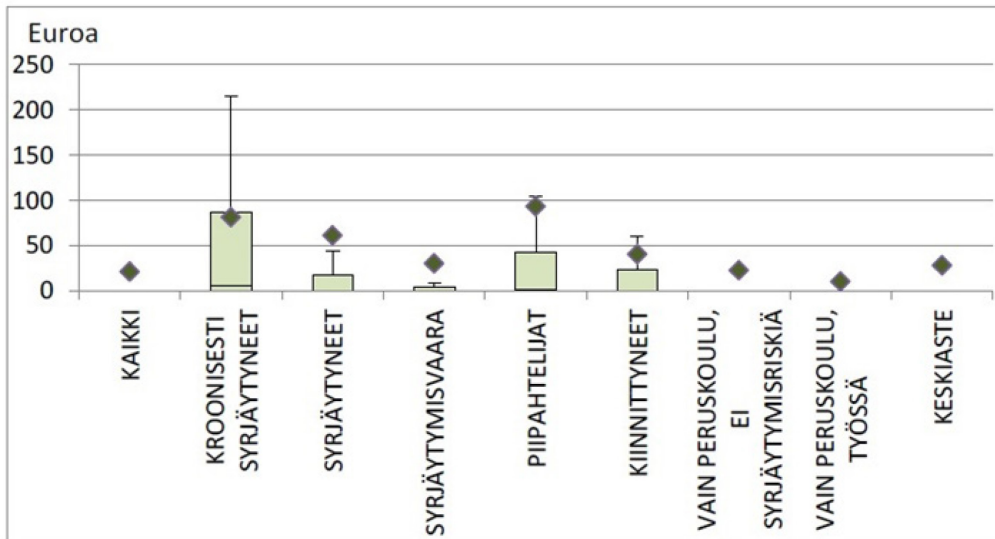
Syrjäytymisvaarassa olevista nuorista on muodostunut yksi poliittisen ammattikielen vakio termeistä. Tiedotusvälineet vaikuttavat ihmisten mielipiteisiin ja asenteisiin. Nuorten syrjäytymisuhkaa on tutkittu Suomessa useissa yhteyksissä ja usein syrjäytymiseen liittyy myös monia muita ongelmia. Näitä ovat muun muassa koulutuksen ja ystäväpiirin ulkopuolelle jääminen, mielenterveys- ja huumeongelmat. Syrjäytymiskeskustelua on käyty karkeasti ottaen kolmella eri tasolla. Ilmiötä on tarkasteltu yhteiskunnan, sosiaalisten ryhmien ja sekä yksilöiden näkökulmasta. (Järvinen & Jahnukaisen 2001, 8.) Näkökulmana Kuusiston tutkimuksessa on huostaan otettujen syrjäytymisvaarassa olevien nuorten elämänhallinta sekä syrjäytymisen ehkäisy, sosiaalinen vahvistaminen ja osallistuminen.

Kuvio 1. Mielenterveyspalveluiden tai psykelääkkeiden käyttö työttömyyden vuoksi Ritakalliota (1991, 46-53) mukailten.

Dynaaminen syrjäytymisen käsite kuvaa staattisia tiloja sekä myös prosessia, joka tuottaa syrjäytyneisyyttä. (Kuvio 1.) Dynaamisena prosessi käsitteenä syrjäytyminen parhaimmillaan sitoo

yksilöllisten hyvinvointiongelmiin tarkastelun yhteiskunnallisiin prosesseihin (Helne & Karisto 1992, 523). Syrjäytyminen prosessina on yksilön ja yhteiskunnan eri tekijöiden välittämää vuorovaikutusta. Siinä on yhteiskunnallisista olosuhteista, joissa yksilöt ja ihmisryhmät elävät ja joiden tuottamia ongelmia he yrittävät eri keinoin ratkoa yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutuksessa (Jyrkämä 1986, 39).

Kuvio 2. Mielenterveyspalveluiden tai psykelääkkeiden käyttö työttömyyden vuoksi (Aaltonen, Berg & Ikäheimo, 2015, 37)

Kuviosta 2 ilmenee naisten ja miesten mielenterveyspalveluiden ja psykelääkkeiden käytön suuruus prosentuaalisena lukuna. Huomattavaa on, että naiset käyttävät otannasta näitä palveluita ja lääkkeitä lähes 60% vähintään vuoden yhtäjaksoisen työttömyyden jälkeen. Miehillä vastaava luku on vajaat 50%. Päihdediagnoosi ja kuntoutus ovat molemmissa ryhmissä lähes yhtä suuret. Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa esiintyy väistämättä konflikteja ja erimielisyyksiä. Nämä eivät ole pelkästään paha asia, vaan erilaiset välienselvittelyt ovat myös eräänlaisia kehityksellisiä tehtäviä ihmisen elämässä. Näiden tilanteiden avulla lapsi oppii esimerkiksi tunnistamaan tunteita itsessään, hallitsemaan niitä, selvittämään riitoja sekä sopimaan niitä. Jotkut tilanteet kiusoittelunkohde ottaa leikillä, mutta jotkin voivat todella loukata. (Salmivalli 2010, 12.)

Peräti joka kolmas lapsi ja nuori on kokenut lapsuudenperheessään tai lähisuhteissaan nimittelyä, haukkumista tai uhkailua. Kolmisen prosenttia 18-22 -vuotiaista on usein peloissaan ja joutunut

kokemaan henkistä väkivaltaa. Asia käy selville Ensi- ja turvakotien liiton teettämästä verkkokyselystä, johon vastasi kaikkiaan tuhat henkilöä. (<https://www.kirkkojakaupunki.fi/>, 2019)

Tutkittavanani olevassa aiheessa on usein kyse usean hyvinvoinnille merkityksellisen tekijän puutteesta. Se tulisi hahmottaa prosessina, jossa erilaiset tekijät ketjuuntuvat ja kasaantuvat. Vaikeudet jollakin hyvinvoinnin osa-alueella eivät välttämättä horjuta elämänhallintaa. Lyhyesti määritellen syrjäytyminen on köyhyyttä ja huono-osaisuutta. Yhteiskunnassamme elää toisaalta väestö, jolla on varaa hankkia hyödykkeitä enemmän kuin niitä on tarjolla. Toisaalta yhteiskunnassa elää syrjäytymisuhan alaisena ryhmä, joilla ei ole varaa hankkia edes kohtuullisen hyvinvoinnin takaavia hyödykkeitä. (Ek ym. 2004.)

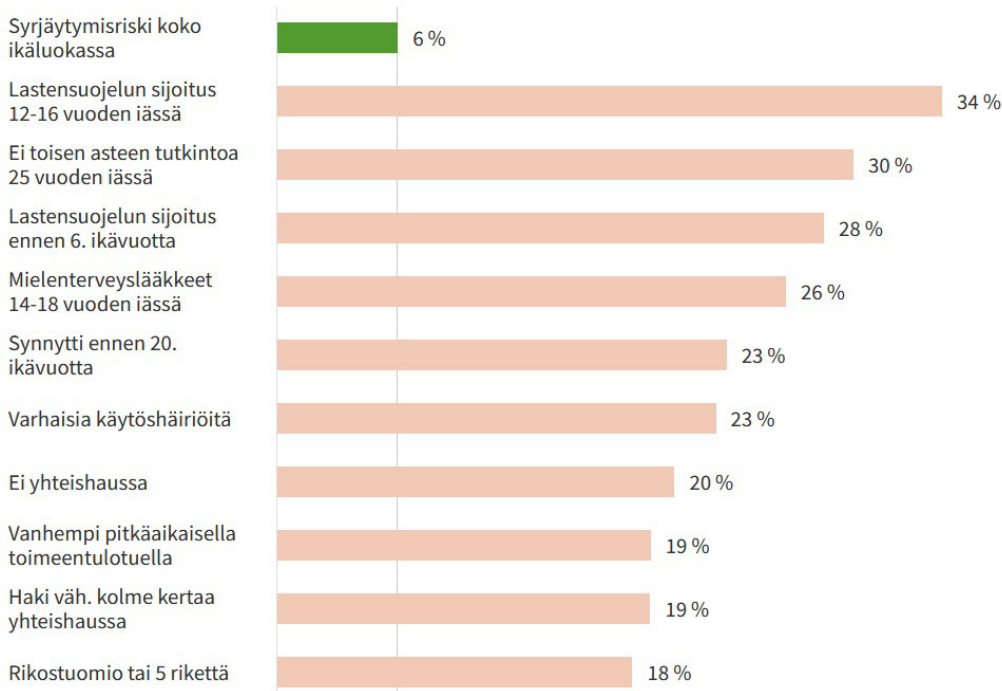
Miesten korkeampaan syrjäytymisriskiin on kiinnitetty huomiota Pekka Myrskylän (2011) tutkimuksessa ” – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?” pohtineen työryhmän raportissa kaksi kolmasosaa syrjäytyneistä on miehiä. Tässä selvityksessä nostettujen havaintojen perusteella ulkomaalaistaustaisten miesten tilanteeseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. (<https://kuntalehti.fi/uutiset/opetus-ja-kulttuuri/maahanmuuttajanaiset-useammin-tyoelaman-ulkopuolella-miehet/>). Heidän parisuhteessa olevat naiset eivät monestikaan pääse koulutukseen, koska he joutuvat olemaan kotona hoitamassa lapsia. Heidän kulttuurissaan monesti naisten paikka on kotona ja ei näin ollen heillä ole mahdollisuutta päästä myöskään työmarkkinoille. Toisaalta taas miehet menevät kielikoulutukseen ja sitä kautta pääsevät ammattikouluun, työvoimakoulutukseen ja saavat työpaikan. Tämän takia miehet elättävät perheen ja naiset kasvattavat lapset.

(https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-12-17_001.html.)

Lastenhoito kotona vähentää erityisesti ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyyttä, ja kotona lapsiaan hoitavat äidit jäävät helposti kotouttamistoimenpiteiden ulkopuolelle. Tämä ilmenee sosiaali- ja terveysministeriön uudesta selvityksestä, jossa kartoitetaan maahanmuuttajanaisten ja -miesten asemaa ja sukupuolten tasa-arvoa. Tilanteen seurauksena maahanmuuttajanaisten kontakti suomalaiseen yhteiskuntaan voi jäädä vähäiseksi, mikä puolestaan vaikeuttaa kotoutumista, erityisesti siirtymistä työhön tai koulutukseen. (STM 2010.)

Toinen tärkeä tasa-arvokysymys maahanmuuttajien keskuudessa on konfliktialueilta Suomeen aikuisuuden kynnyksellä muuttaneiden nuorten miesten asema. (STM 2016.)

Aikuisena syrjään jääneiden osuus ryhmästä.

Kuvio 3. Syrjäytymisriski prosentuaalisesti kustakin ryhmästä

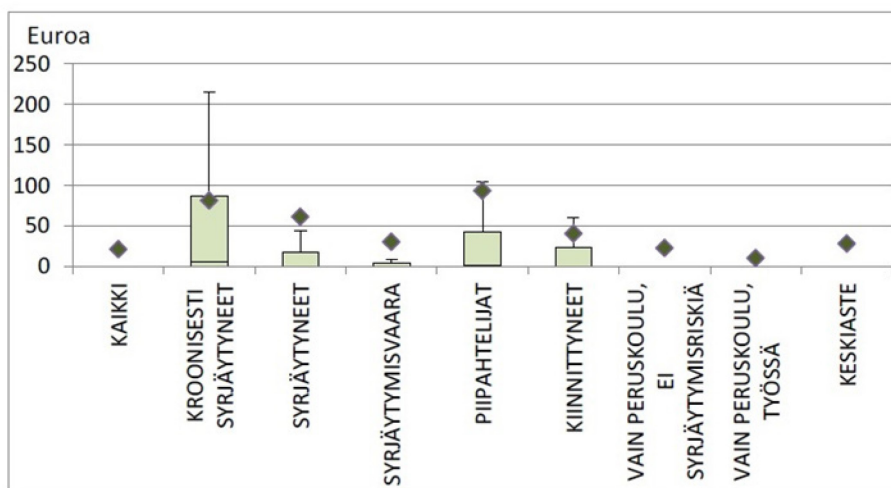
Huomioitavaa yllä olevassa kuviossa on, että syrjäytyminen on suurinta lastensuojelun sijoituksessa 12-16 -vuoden iässä peräti 34%. Lähes samaan yltävät 25 -vuotiaat, joilla ei ole toisen asteen tutkintoa. Pienintä syrjäytyminen on henkilöillä, joilla on rikostuomio tai 5 rikettä. Tämä on yllättävää, koska luulisi heidän olevan suurin syrjäytyneiden ryhmä. Koko ikäluokan syrjäytymisriski on vain 6%, mikä on tosi pieni verrattaessa esimerkiksi henkilöillä, jotka eivät ole yhteishaussa,

2.2 Syrjäytymisvaaraan liittyviä tekijöitä

Syrjäytymisvaaraa täytyy tutkia kokonaisuutena ja siihen linkittyy kiinteästi syrjäytymisvaarassa oleva nuori. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten työkyky on heikompi ja he ovat muita sairaampia. Palvelut eivät useinkaan kohtaa niitä nuoria, joiden työkyky on alentunut. Lisäksi syrjäytymisvaarassa olevalla nuorella on monesti myös huume- ja mielenterveysongelmia. Elinkeinoelämän valtuuskunta on selvittänyt nuorten syrjäytymistä Suomessa ja maassamme on noin 32 500 nuorta, jotka eivät ole rekisteröityneet edes työttömiksi työnhakijoiksi. (Myrskylä 2012, 3.)

Kaiken ulkopuolelle jäämisen käsite on kuitenkin väljä ja siitä on runsaasti eri näkökulmia. Yksi näistä on leimautuminen. Käsittelen sitä tarkemmin edempänä, koska sitä esiintyy enemmän kuin muita syrjäytymiseen johtavia tekijöitä. Määritelmän mukaan syrjäytymisvaarassa olevat nuoret luokitellaan kolmeen ryhmään syrjäytymisen keston mukaan: kroonisesti syrjäytyneisiin, syrjäytyneisiin ja syrjäytymisvaarassa oleviin. Kroonisesti syrjäytyneiden koko tutkimusajan pääasiallinen toimintamuuttuja on syrjäytymisuhka, kun taas syrjäytyneet ja syrjäytymisvaarassa olevat tekevät alkuvuosina jotain muuta tai heidän toiminnastaan ei ole tietoa. Heistä syrjäytyneet ovat olleet syrjässä pidempään kuin syrjäytymisvaarassa olevat. (Aaltonen, Berg & Ikäheimo, 2015.)

Luokkien nimet kuvaavat syrjäytymisen kestoa ja kroonisuutta eivätkä vastaa yleisesti käytössä olevia termejä suoraan (Aaltonen, Berg & Ikäheimo, 19).

Kuvio 4. Mielenterveyslääkkeiden kustannukset (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015, 37)

Kuvio 4 osoittaa, että vuonna 2015 jopa 60 prosenttia kroonisesti syrjäytyneiksi luokitelluista nuorista on käyttänyt mielenterveyslääkkeitä tutkimusaikana, ja mielenterveysongelmat nousevat selvästi myös haastatteluissa esiin. Toisaalta aktivointitoimien piirissä oleville nuorille tarjotaan myös psykologin/psykiatrin palveluita, mikä voi johtaa diagnosoinnin lisääntymiseen. Mielenterveyspalveluissa akuutin hoidon piiriin pääseminen on hankalaa ja niin työntekijät kuin nuoretkin kokevat päivystysluontoisten palvelujen puutteen ja pitkät jonot ongelmallisena. (Aaltonen, Berg & Ikäheimo, 2015, 35.)

Yleisesti ottaen syrjäytymisuhka voidaan määritellä yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoudeksi. Tällöin yksilöä yhteiskuntaan yhdistävä side määrittyy siteeksi yhteiskunnalliseen normaalisuuteen ja syrjäytymisen perustavaksi määreeksi tulee yhteiskunnallisesta normaalisuudesta sivuun joutuminen. (Raunio 2006, 10,12.) Käsitteenä syrjäytyminen yhdistetään usein köyhyyteen. Syrjäytymisessä kyse on kuitenkin kokonaisvaltaisemmasta puutteesta ja sen voidaan nähdä kattavan hyvin monet sosiaaliset ongelmat. Syrjäytymisvaarassa käsitteen heikkoutena onkin sen tulkinnanvaraisuus ja teoreettisen määrittelyn haastavuus. (Sen 2000; Silver & Miller 2003.)

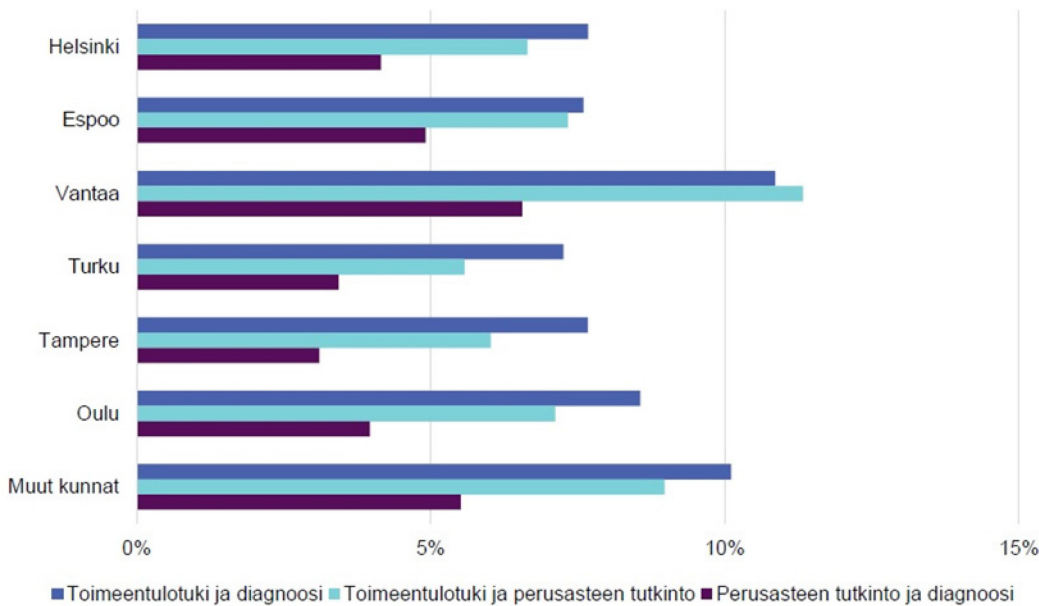
Syrjäytymisvaarassa olevista nuorista on muodostunut yksi poliittisen ammattikielen vakiotermeistä. Sen alue on laaja ja sitä on tutkittu Suomessa useissa yhteyksissä. Usein syrjäytymiseen liittyy myös päihdeongelmia. Syrjäytymiskeskustelua on käyty karkeasti ottaen kolmella jo aikaisemmin mainituilla eri tasoilla. Ilmiötä on tarkasteltu yhteiskunnan, sosiaalisten ryhmien ja sekä yksilöiden näkökulmasta. Näkökulmana tutkimuksessani on huostaan otettujen syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja elämänhallinta sekä syrjäytymisen ehkäisy, sosiaalinen vahvistaminen ja osallistuminen.

Toisaalta syrjäytymisen tutkimuksessa viitataan usein yhteiskunnallisten järjestelmien, kuten koulutus- ja työmarkkinajärjestelmien ulkopuolelle jäämiseen sekä sen hyvinvointivaikutuksiin. Matala koulutus, pitkäaikaistyöttömyys ja toimeentulo-ongelmat ovatkin merkittäviä ja vahvasti toisiinsa kietoutuvia syrjäytymisen riskitekijöitä. Kun nuori luokitellaan syrjäytyneeksi tai syrjäytymisvaarassa olevaksi, tulee hänen olla vähintään kuusi kuukautta vuodesta työtön tai toimeentulotuen saaja. Nuorisotyöttömyyden kasvusta ollaan huolissaan, mutta nuorten työttömyystilanne ei ole niin synkkä, kun tilastot antavat ymmärtää. Oikeasti se ei ole juuri muuta väestöä pahempaa, ja vain pieni osa on todellisessa syrjäytymisvaarassa. Osalle työttömyys voi tutkijan mukaan olla jopa lomaa. Moni nuori ei myöskään ole valmis ottamaan mitä tahansa työtä. Toisaalta kaikenlainen ryhmätoiminta on syrjäytymisen ehkäisemistä tai ennaltaehkäisemistä (<https://www.is.fi/taloussanomat/oma-raha/art 2000001730478.html>.)

2.2.1 Syrjäytymisen riskitekijät

Syrjäytyminen on myös maahanmuuttoon ja kotouttamiseen liittyvä ongelma. Maahanmuuttajataustaisen nuorten on huomattavasti vaikeampi päästä Suomen työ- ja

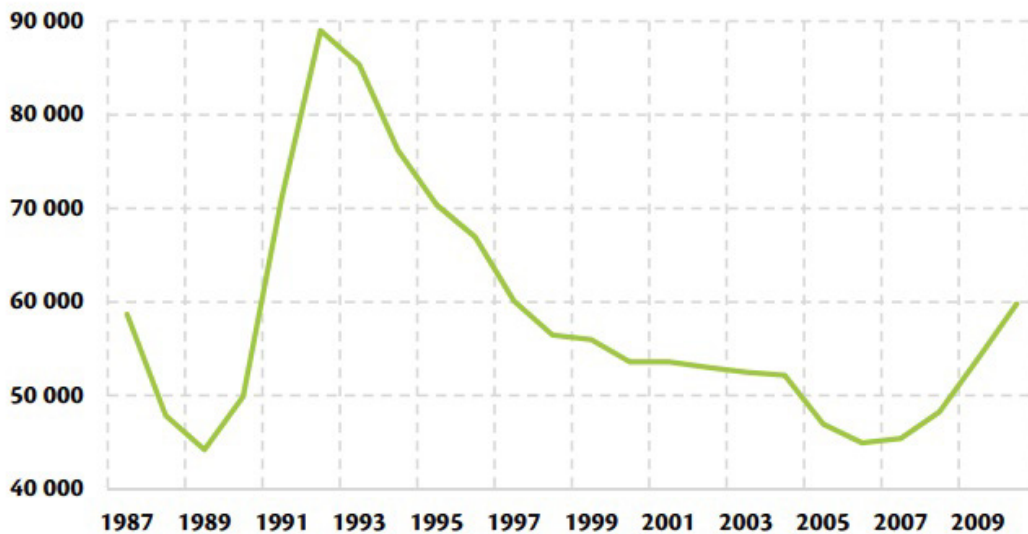
koulutusmarkkinoille kuin kantaväestön. Heidän kielitaitonsa on puutteellista ja heillä ei ole aikaisempaa työkokemusta miltään alalta, jonne he voisivat suuntautua Suomessa. Ulkopuolelle jäävät maahanmuuttajat ovat pääosin nuoria aikuisia, jotka etsivät Suomesta työ- ja/tai opiskelupaikkaa. Heillä ei yleensä ole perhettä turvanaan vaan enemmistö heistä elää yksin. Suurimmat syrjäytymisriskit ovat asunnottomilla maahanmuuttajilla (67 %) ja perheisiin kuuluvilla naisilla (Myrskylä 2011, 3).

Kuvio 5. Toimeentulotuki ja diagnoosi suurimpien kaupunkien osalta (Tilastokeskus 2016)

Myrskylä (2011) esittää, että ulkopuolisten nuorten paikantamisella on kiire. Ensisijainen keino ehkäistä syrjäytymistä on koulutus. Ulkopuolisiksi tai työttömiksi päätyneistä nuorista 80 % ei myöhemminkään suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. Myrskylän analyysistä selviää, että syrjäytyneistä nuorista lähes neljännes on maahanmuuttajataustaisia. Vieraskielisistä kouluttamattomista nuorista joka kolmas on syrjäytynyt, kun taas kantaväestöön kuuluvista joka kahdeksas. Syrjäytymisen uhka on maahanmuuttoon ja kotouttamiseen läheisesti liittyvä ongelma, johon on tartuttava pikaisesti. (Myrskylä, 2011.) Vieraskielisten kaikesta ulkopuolelle jäämisen suuruuteen vaikuttaa varmaankin suomen kielen osaamattomuus ja siten syrjäytyminen kantaväestöstä.

Vain peruskoulun suorittaneet syrjäytyneet 15–29 -vuotiaat vuosina 1987–2010, henkilöä

Kuvio 6. Kokemus käsitteen muodostumista voidaan kuvata seuraavasti (Tilastokeskus 2016)

Ulkopuoliseksi jääneiden ja työttömien nuorten määrän huippu (88 984) saavutettiin lamavuonna 1992; vuonna 2010 luku oli enää 59 784. Syrjäytyneiden nuorten osuus kaikista 15-29 -vuotiaista nuorista on vaihdellut lähes yhdeksästä vajaaseen viiteen prosenttiin. Vuonna 2010 kaikista nuorista oli syrjäytyneinä 5 %. (Myrskylä, EVA analyysi: – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? 2011.) esittää, että ulkopuolisten nuorten paikantamisella on kiire. Ensisijainen keino ehkäistä syrjäytymistä on koulutus. Ulkopuoliseksi tai työttömiksi päätyneistä nuorista 80 % ei myöhemminkään suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. Myrskylän analyysistä selviää, että syrjäytyneitä nuorista lähes neljännes on maahanmuuttajataustaisia. Vieraskielisistä kouluttamattomista nuorista joka kolmas on syrjäytynyt, kun taas kantaväestöön kuuluvista joka kahdeksas. Syrjäytymisen uhka on maahanmuuttoon ja kotouttamiseen läheisesti liittyvä ongelma, johon on tartuttava pikaisesti. (Myrskylä, 2011.) Vieraskielisten kaikesta ulkopuolelle jäämisen suuruuteen vaikuttaa varmaankin suomen kielen osaamattomuus ja siten syrjäytyminen kantaväestöstä.

Työmarkkinoilla vaadittavan osaamistason kasvaessa matalasti koulutetut nuoret ovat riskiryhmässä ja haavoittuvia työttömyydelle. Työttömyys puolestaan voi erityisesti nuorilla helposti johtaa toimeentulotukeen turvautumiseen, koska nuoret työttömät ovat harvemmin oikeutettuja ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan eivätkä välttämättä edes työttömyyden perusturvaan. (Lorentzen, Fravel & Paine 2014.)

Kuviossa näkyy kolmen syrjäytymisen riskitekijän kasautuminen (perusasteen koulutus, toimeentulotukiasiakkuus ja mielenterveysdiagnoosi) syntymäkohortissa 1987 vuoden 2012 kotikunnan mukaan. N=8 731. (Ristikari, Lappi & Molander 2016, 42.)

Noin joka kuudennella (15 %) eli 9000 nuorella oli jotkin kaksi edellä mainituista syrjäytymisen riskitekijöistä, kun tarkasteltiin erilaisten toimeentulotuen saannin, perusasteen tutkinnon ja mielenterveysdiagnoosin yhdistelmiä. Kuusikkokunnittain tarkasteltuna erilaisten syrjäytymisriskien yhdistelmät olivat yleisimpiä Vantaalla, jossa niitä oli 18 prosentilla nuorista. Tulos oli linjassa raportin aiempien tarkastelujen kanssa. Sen sijaan Turussa ja Tampereella kasautuvat ongelmat koskivat pienempää osuutta, 11 prosenttia kaikista nuorista. Toimeentulotukiasiakkuuden ja mielenterveysdiagnoosin kasautuminen samalle henkilölle oli yleisin ongelmien yhdistelmä (kuvio 5). Näiden kasautuminen koski yhdeksää prosenttia nuorista ja lähes yhtä monella, oli toimeentulotukiasiakkuus ja ainoastaan perusasteen tutkinto. Sen sijaan perusasteen tutkinnon ja mielenterveysdiagnoosin kasautuminen samalle nuorelle oli harvinaisempaa ja koski viittä prosenttia kohortin nuorista. Tulosten perusteella kaikilla analyysiin valituilla syrjäytymisen riskitekijöillä oli selvä rooli kasautuvassa huono-osaisuudessa. (Sutela ym. 2016.)

Tutkimukset ovat osoittaneet, että vaikka syrjäytyneet lapset saivat jonkinlaista vaihtoehtoista koulutusta, se on harvoin kokopäiväistä ja usein epätasaista. Monet niistä, jotka saavat koulutusta kotiopetuksen muodossa, saavat alle 10 tuntia viikossa opetusta. On laskettu, että lapsi, joka on ollut pysyvästi koulun ulkopuolella vuoden ajan, saa keskimäärin vain 10 prosenttia kokopäiväisestä koulutuksesta. Tämä johtui riittämättömistä resursseista ja pitkittyneestä odotuksesta kokopäiväisen koulutuksen alkamiseen. Paitsi että se aiheuttaa pitkäaikaisia ongelmia lapsen oppimiseen liittyen, se myös vaikeuttaa lapsen selviytymistä kokopäiväisestä koulutusympäristöstä. Tällöin heillä on pienemmät mahdollisuudet saada työtä, jolloin asunnottomuuden riski kasvaa. (Harris, Eden & Blair 2000, 65.)

Euroopan Unionin komissio katsoo, että sosiaalinen syrjäytyminen on hyväksyttävä kaikilla yhteisön kansalaisilla ja heillä on oikeus ihmisarvon kunnioittamiseen ja kaikkia ulottuvuuksia sosiaaliseen osallisuuteen.

Sosiaalisen osallisuuden määritelmä:

Sosiaalinen osallisuus on prosessi, jolla varmistetaan, että köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa olevat saavat tarvittavat mahdollisuudet ja voimavarat osallistua täysipainoisesti talous-, yhteiskunta- ja kulttuurielämään ja saavuttaa kyseisessä yhteiskunnassa hyväksyttävänä pidettävän elintason ja elämänlaadun. Sillä varmistetaan, että he voivat osallistua enemmän päätöksentekoon, joka vaikuttaa heidän elämäänsä ja mahdollisuuksiinsa käyttää perusoikeuksiaan.

https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf

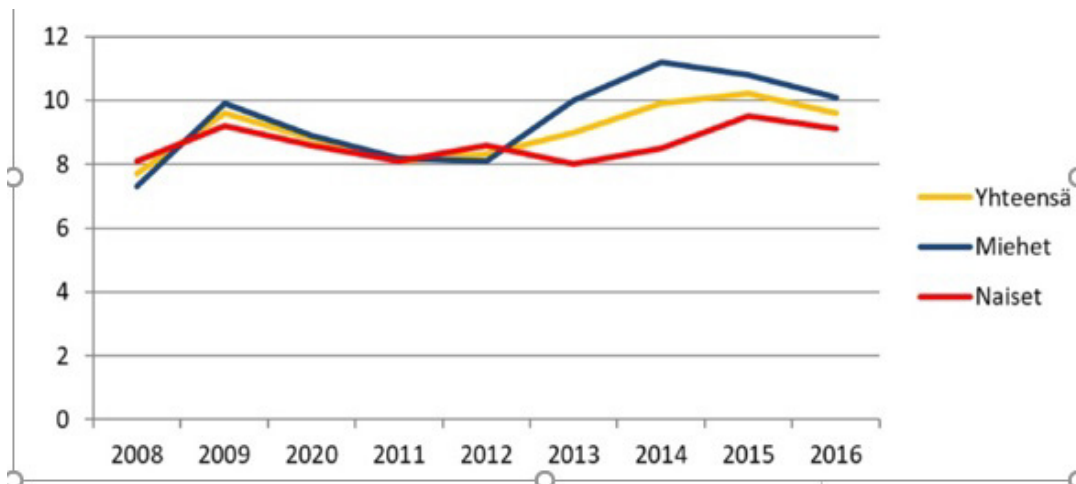
Tämä kuitenkin aiheuttaa ongelman - sosiaalinen syrjäytyminen ei ole sosiaalisen osallisuuden vastakohta, kuten Hilary Silver huomauttaa, että "ei ole nolla-summa-suhdetta, jossa suurempi poissulkeminen tarkoittaa vähemmän osallisuutta. Pikemminkin molemmat prosessit ovat yhteydessä toisiinsa ja voivat tapahtua samanaikaisesti." Sosiaalinen osallisuus ja poissulkeminen on käänteinen toisiinsa vain, jos se on yksilöllinen käsite. Sosiaalinen syrjäytyminen on kyvyttömyys osallistua tehokkaasti taloudellisessa, sosiaalisessa ja poliittisessä elämässä. (Walker & Walker 1997, 8.)

2.2.2 Koulutuksellisen syrjäytymisen uhka

Keskittyminen koulutukseen liittyy läheisesti siihen, mitä yleensä kutsutaan "sosiaalisiksi liikkuvuudeksi", mutta se voidaan paremmin ymmärtää tapana, jolla muodolliset koulutusprosessit tuottavat yhdistelmän "inhimillistä pääomaa" ja "kulttuuripääomaa", jotka ovat keskeisiä kontrolliparametreja ja jotka määräävät yksilöllisen elämän liikeradan luonteen. Siitä huolimatta emme vain tarkastele yksilöllisen elämän monimutkaisia järjestelmiä, vaan tarkastelemme myös tapoja, joilla koulutus auttaa ylläpitämään postindustriaalisen kapitalismin todellisia rakennemuotoja. Yksilön liikkuvuuteen ja rakenteelliseen ylläpitoon liittyvät kysymykset eivät todellakaan ole erottamiskykyisiä, koska yksilöllisen sosiaalisen liikkuvuuden mahdollisuus on eriarvoisessa yhteiskunnallisessa järjestyksessä yksi tärkeimmistä oikeutuksen perusteista. (Byrne, David, 2005, 206).

Nuorten syrjäytymisen taustalla merkittävä yhteiskunnallinen ilmiö on työmarkkinoiden muutos. Uudet sukupolvet eivät löydä yhtä helposti paikkaansa yhteiskunnasta ja työmarkkinoilta samoin kuin aiemmat. Yksilö, joka ei syytä tai toisesta pysty vastaamaan kasvaviin tehokkuus- ja

koulutusvaatimuksiin, on vaarassa jäädä ulkopuolelle. (<https://kestavakehitys.fi/seuranta/tulkinnat/-/blogs/syrjaytymisen-torjunta-ja-yhteiskunnallinen-osallisuus>.) Tehokkuus- ja koulutusvaatimukset ovat kasvaneet ja yksilö, joka ei pysty niihin syystä tai toisesta vastaamaan, on vaarassa jäädä ulkopuolelle. THL tutkii nuorten huono-osaisuutta, syrjäytymisen riskitekijöitä sekä syrjäytymisen mekanismeja elämänselityksessä.

Kuvio 7. Koulutuksen ja työvoiman ulkopuolella olevien 15–24 -vuotiaiden nuorten osuus % (Tilastokeskus 2016)

Vuonna 2016 kaikkiaan 61 000 nuorta ei ollut työssä, koulutuksessa tai asevelvollisuutta suorittamassa. Tämä on kymmenen prosenttia 15–24-vuotiaiden koko ikäluokasta. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista noin puolet oli miehiä ja puolet naisia. Tämä oli yllättävää, sillä vuonna 2016 työn ja koulutuksen ulkopuolella olleista 20–24-vuotiaista nuorista noin joka kolmas ei ollut vielä suorittanut toisen asteen tutkintoa. (Tilastokeskus 2016.)

Poliittisten päättäjien ja ammattilaisten keskuudessa on yhä enemmän ymmärretty, että sosiaalisilla suhteilla on vaikutusvaltainen mielenterveys- ja psykologinen hyvinvointi ja palvelun käyttäjät itse pitävät sitä erittäin tärkeänä heille. Yksinäisyyden tunne on suurempi ja sosiaalisen verkon koko on mielenterveyspalvelujen keskuudessa, on pienempi kuin koko väestössä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu yhteys yksinäisyyden, masennuksen, itsemurhakäyttäytymisen ja persoonallisten häiriöiden sekä psykoosien välillä. Niiden ihmisten keskuudessa, joilla vakavia mielenterveysongelmia, sosiaalinen eristyneisyys on yhdistetty harhaluuloihin, oivalluksen puutteeseen, että suurempaan sairaalakäyttöön. (Jingyi ym., 2017.)

Keitä ovat paljon syrjäytyneet, eniten vaarassa olevat ja harvat syrjäytyneet? Onko politiikka voimaton? Kulttuuririntama: mitä meidän on muutettava - vaikutusmahdollisuudet postindustriaalisessa ja postidemokraattisessa kapitalismissa. (Byrne 2005).

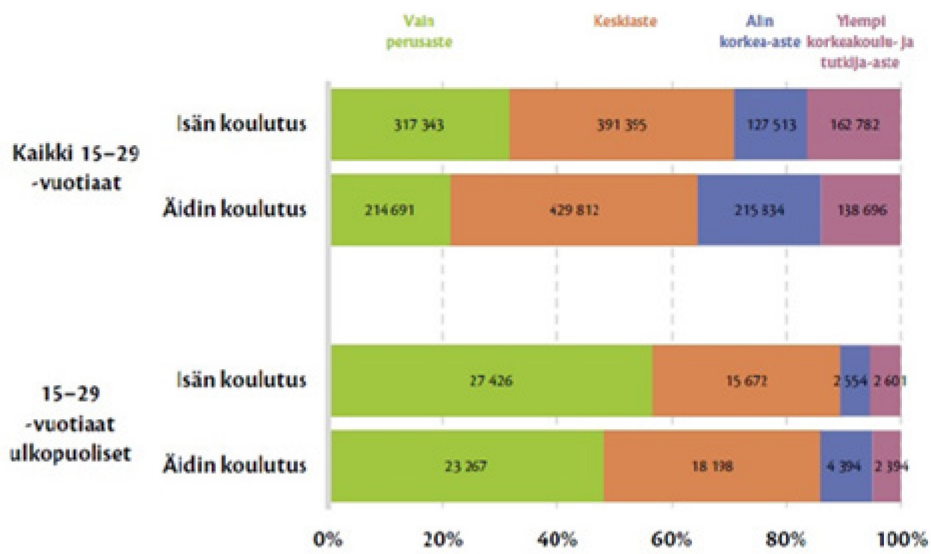
Vanhempien pitkäaikainen toimeentulotuen asiakkuus, pitkäaikainen työttömyys ja vanhempien matala koulutustaso muodostavat riskin myös lapsen huono-osaisuudelle. Esimerkiksi niillä nuorilla, joiden vanhemmat ovat saaneet pitkäaikaista toimeentulotukea, syrjään jäämisen riski on kolminkertainen (19%) koko ikäluokkaan verrattuna. Nuoruus on elämänvaihe, jossa syrjäytymisen uhka lisääntyy. Pitkäaikaistyöttömyys, oppimisvaikeudet, vammaisuus, pitkäaikaissairaudet, mielenterveysongelmat sekä lapsuuden ja nuoruuden perheolosuhteista johtuvat ongelmat aiheuttavat suurimmat riskit syrjäytyä yhteiskunnasta. Nivelvaiheet peruskoulusta jatko-opintoihin ja työelämään ovat syrjäytymisriskin kannalta tärkeimmät ajankohdat. (Sosiaali- ja terveysministeriö 1999, 12–13.)

2.2.3 Syrjäytymisen syiden tarkastelua

Syrjäytymisen uhka periytyy voimakkaasti. Nyt syrjäytyneinä olevien nuorten vanhemmista noin puolet on itsekin ulkopuolisia tai työttömiä. Vaikeuksiin ajautuneissa perheissä lasten syrjäytymisriski on korkein. Heikot kotiolot jättävät lapset selviytymään ilman taloudellista tai muuta tukea. Vanhempien sosioekonomisen aseman lisäksi, syrjäytymiseen vaikuttaa vanhempien koulutuksen taso. (Myrskylä 2012, 7.)

Ulkopuolisten nuorten äideistä 85 %:lla on ainoastaan perusasteen tai keskiasteen koulutus. Ja kouluttautumattomiksi ja ulkopuolisiksi jäävien nuorten isistä noin puolella on vain perusasteen koulutus ja 40 %:lla ammattikoulututkinto.

Syrjäytyneiden 15–29 -vuotiaiden nuorten vanhempien koulutustaso verrattuna kaikkien 15–29 -vuotiaiden nuorten vanhempien koulutustasoon vuonna 2010

Kuvio 8. Vanhempien koulutustaso (Tilastokeskus 2016)

Ylemmstä kuviosta ilmenee isän ja äidin koulutus, kun katsotaan kaikkia 15–29-vuotiaita. Siinä vanhemmilla on perusasteen ja keskiasteen suuruus yhteensä 65% ja 70%. Näiden vanhempien lapset sijoittuvat yhteiskuntaan paremmin kuin alakuvan ulkopuoliset, jossa vanhempien koulutustaso on matala. Heikko koulutus on nuorisotyöttömyyden ja muunkin syrjäytymisen tärkein selittäjä. (Myrskylä 2012, 8.)

Toisaalta tutkin, miten vertaistuki vaikuttaa syrjäytyneiden nuorten toipumiseen ulkopuolisena olemisestaan. Se on kokemusten jakamista, jossa samantyyppisiä elämäntilanteita läpikäyneet ihmiset voivat tukea toinen toisiaan. Se on vastavuoroista ja perustuu osapuolten omiin kokemuksiin. (Honkanen & Kortet 2018, 14.) Se ei kuitenkaan korvaa ammattiapua. Lisäksi käytän aikaisempia teoksia, jotka koskevat syrjäytymistä. Syrjäytyminen on noussut tänä päivänä tapetille, koska yhä useammat nuoret joutuvat työkyvyttömyyseläkkeelle mielenterveysongelmien kanssa. Suurin osa näistä on syrjäytyneitä ja heillä ei ole koulutusta tai työkokemusta peruskoulun jälkeen.

Tällä hetkellä yksi suuri syrjäytymistä aiheuttava tekijä on korona. Koronapandemian aikana rajoittuneet ihmiskontaktit, etäopiskelu ja työnsaantivaikeudet ovat aiheuttaneet nuorille sosiaalisen elämän kaventumista ja ongelmia arjen rytmin hallinnassa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tuoreen selvityksen mukaan korona-aika on lisännyt myös opiskelijoiden mielenterveys- ja

päihdeongelmia. Kyselyyn vastanneista opiskeluterveydenhuollon toimijoista 40 prosenttia koki huolen opiskelijoiden hyvinvoinnista huomattavasti suuremmaksi kuin vuotta aikaisemmin. Huolta eristäytymisen aikana ovat herättäneet erityisesti ne nuoret, joilla oli jo ennen korona-aikaa päihde- ja mielenterveysongelmia tai muita vaikeuksia elämässään. (Hakulinen ym. 2020, 38.)

Nuorilla seksuaalinen kehitys on keskeinen kehityksen osa-alue, jolloin nettiseksi, myös biologisia ja psykologisia tarpeita deittailu sekä nettipornon tirkistely tyydyttävät, mutta sen korostuminen liiaksi nuoren arjessa saattaa aiheuttaa ongelman. Muita keskeisiä tarpeita ovat nettipersoonien rakentaminen, joka palvelee identiteetin rakentamista, mutta joiden virtuaaliseen maailmaan voi jäädä myös koukkuun. Tarve sosiaalisiin suhteisiin ajaa myös lapset ja nuoret internetin syövereihin. (Salokoski & Mustonen, 2007.)

Syrjäytyminen suurin riski Suomelle – turvallisuusstrategiassa kymmeniä ehdotuksia uhkia vastaan. Keskustelijat päätyivät siihen, että työttömyys aiheuttaa yhteiskunnallemme suurimman uhan. Myös tuore sisäministeri Krista Mikkonen (kok) pitää juuri työttömyyttä suurimpana uhkana Suomelle.

– Nuoret syrjäytyvät, kun ei saa työtä tai heillä ei ole mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan. Noin 60 000 nuoren on arvioitu syrjäytyneen tai olevan vaarassa syrjäytyä. Se on meillä suurin uhka ja haaste, Risikko toteaa Iltalehdelle. Risikko puhui Suomi-areenan keskustelussa osallistavan sosiaaliturvan puolesta. (<https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/2016071221898298>).

Laajennettu oppivelvollisuus on ensimmäisten tilastojen valossa onnistunut uudistus. Lakiuudistuksen myötä Suomen alle 18-vuotias nuoriso on pystytty pitämään koulussa. Laajennetulla oppivelvollisuudella voi olla nuorten tulevaisuuteen myönteisiä vaikutuksia – erityisesti jos koulutukselle asetettujen tavoitteiden toteutumiseen suunnataan riittävästi resursseja ja opiskelijoille tarjotaan asiantuntevaa ohjausta ja tukea koulupolun eri vaiheissa (OKM 2020).

Toisaalta laajennetun oppivelvollisuuden todelliset vaikutukset näkyvät vasta viiveellä. Koulutuksen tasa-arvon laajamittainen toteutuminen edellyttääkin sekä muodollisen että ihmisoikeusperustaisen tasa-arvon kipukohtien tunnistamista erityisesti niiden ryhmien osalta, jotka ovat syrjäytymisvaarassa tai muita ryhmiä heikommassa asemassa. Tämän vuoksi on tärkeää, että lakimuutoksen vaikutuksia seurataan esimerkiksi opetuksen ja ohjauksen riittävyys ja laadun osalta siten, että ääneen pääsevät ennen kaikkea oppivelvollisuuslain tärkein ryhmä: lapset ja nuoret.

Syrjäytymisvaarassa olevia nuoria, pudokkaita, on silti yhä – mutta vähemmän kuin ennen. Lähes 60 000 nuorta päätti viime keväänä peruskoulunsa. Marraskuussa heistä vain 600 oli ilman opiskelupaikkaa ja 170 oli jättänyt opintonsa kesken. Vuotta aiemmin ennen lakimuutosta ilman opiskelupaikkaa oli noin 2 700 nuorta. Opetushallituksen komeat tilastot eivät ole syntyneet itsestään, vaan oppimiseen ja elämänhallintaan liittyvien ongelmien ratkominen on lähes päivittäistä toisen asteen oppilaitoksissa. Pieni joukko usein moniongelmaisia nuoria vaatii opetuksen järjestäjiltä paljon venymistä.

Nuoret arvostavat myös sitä, että heidän näkemystensä ja ajatustensa kuulemiseksi mennään heidän luokseen ja kysytään mielipidettä heille tutussa ympäristössä. Kriisin keston suhteen nuoret ovat optimistisia. Kyselyyn vastanneista 57 prosenttia uskoi, että kriisi on ohi heinäkuun loppuun mennessä. Puolet nuorista on huolestunut tilanteesta vain vähän ja 28 prosenttia oli melko huolestuneita. Vain viisi prosenttia vastaajista kertoi olevansa erittäin huolestuneita. (Valtioneuvosto 2020, 26.)

Nuoret ovat erilaisille vaikutuksille alttiita tietyssä iässä; hyvässä ja pahassa. He arvioivat - usein kriittisestikin - vanhempiansa toimintaa ja valitsevat elämäntyylin ja -tavat, jotka usein leimaavat loppuelämää. Suomessa on viime aikana satsattu systemaattisesti lapsiin ja nuoriin, mutta hyvinvointihaasteiden muuttuessa myös järjestelmän on uudistuttava. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tehtävät on lainsäädännössämme tarkkaan määriteltä, ja niitä ovat määrääjain tehtävät terveystarkastukset sekä todettuun tuen tarpeeseen vastaaminen. Valitettavasti muiden mittareiden puuttuessa päähuomio on monessa kunnassa kiinnittynyt terveystarkastusten toteutumiseen, minkä seurauksena monet tukea tarvitsevat nuoret ovat voineet jäädä apua vaille.

Leimautumisessa on kyse yksilön ja ympäristön vuorovaikutussuhteesta liittyen poikkeavuusilmiöön. Termissä on kysymys kuka määrittää ja kenet määrittellään poikkeavaksi. Kysymyksessä on lopulta yhteisön määrittämiä vivahde-eroja normaalisuuden ja poikkeavuuden välillä. Vallankäyttäjät määrittävät monesti alistetussa asemassa oleva yksilön poikkeavaksi ja samalla kohdentaa häneen sosiaalista kontrollia.

Voidaan kuitenkin päätellä, että yksilön tasolla koulun rooli on nuorelle keskeinen vaikuttaja vuorovaikutussuhteissa. Koulussa ja varsinkin yläasteella leimaamisprosessissa on merkitys sillä, että leimaaminen toistuu useissa tilanteissa. Leimaaminen vaikuttaa lopulta kielteisesti nuoren elämäntilanteeseen. Leimaamista ja syrjimistä voisi kuvaila rinnakkaisiksi ilmiöiksi – leimaaminen on

omalla tavallaan syrjimistä, ja syrjiminen voi olla yksi leimautumisen ilmenemismuoto. Jälleen leimautuminen ilmenee siten, että nuori asetetaan jo valmiiksi tietynlaiseen muottiin, eikä hänen anneta olla oma itsensä – hänelle ei anneta mahdollisuutta tuoda esiin sitä, millainen hän tai hänen kokemuksensa ovat. (Ulvinen 1993, 18–27.)

Syrjäytymisen ehkäisyyn keskittyvän Me-säätiön kehittämispäällikön mielestä syrjäytymiseen puuttuminen on vaikeaa, koska nykyinen palvelujärjestelmä on liian erikoistunut. Tarjolla on asiantuntijoita erikoistuneisiin ongelmiin, mutta pulaa on perustuesta, joka saisi tavallisen arjen kantamaan, jos omat voimat eivät riitä.

Samalla nuorten työllisyys on parantunut ja vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien nuorten aikuisten osuus on vähentymässä. Hyvästä kehityksestä huolimatta nuoret eivät elä yhdenvertaisesti. Niin harrastuksissa esiintyvä kiusaaminen, opiskelun taloudelliset esteet, eriytynyt yhteiskunnallinen vaikuttaminen kuin nuorten kyynisyys ja sosiaalinen epäluottamus kertovat siitä, että osa nuorista kokee ulkopuolisuutta tai joutuu syrjinnän kohteeksi. Noin joka kymmenes nuori kokee itsensä yksinäiseksi. Alle 25-vuotiaiden kotitaloudet ovat kaikista heikoimmassa asemassa, kun katsotaan tulokehityksiä.

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimukseni tarkoituksena on saada tietoa nuorten syrjäytymisvaarasta Rovaniemellä ammattihenkilöiden käsitysten mukaan. Nuoret ovat jatkuvassa muutoksessa ja tarvitsevat vanhempien sekä ammattihenkilöiden tukea voidakseen kasvaa heitä tukevassa ja kasvattavassa yhteiskunnassa.

Tutkimuksessani sivuan myös kysymystä, miten nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä tulisi vahvistaa moniammatillisen tiimin työskentelyä sekä yhteistyötahojen välistä viestintää. Kuitenkin vaihtelovollisuudet asettavat haasteita, hidastavat ja hankaloittavat tiedonkulkua tai tekevät siitä miltei jopa mahdotonta. (Sihvo & Toropainen 2013, 7.) Yllä olevan määritelmän mukaan syrjäytynyt on henkilö, jolla ei ole peruskoulun jälkeistä koulutusta, joka ei käy töissä, ei ole suorittamassa varusmiespalvelusta tai hoida lapsia kotona. Oletuksena on myös, että riski syrjäytyä kasvaa myös nuoren ollessa pitkällä sairauslomalla tai työkyvyttömyyseläkkeellä sekä kokemus syrjäytymisestä voi olla huomattava. (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015, 19.)

Olen asettanut tutkimukselleni seuraavan pääkysymyksen:

Millaisia käsityksiä ammattilaisilla on nuorten syrjäytymisvaarasta?

Alakysymykset:

1. Mitkä ovat nuorten syrjäytymisvaaran syyt?
2. Miten syrjäytymisvaarassa olevia voidaan auttaa tai syrjäytymistä ehkäistä?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

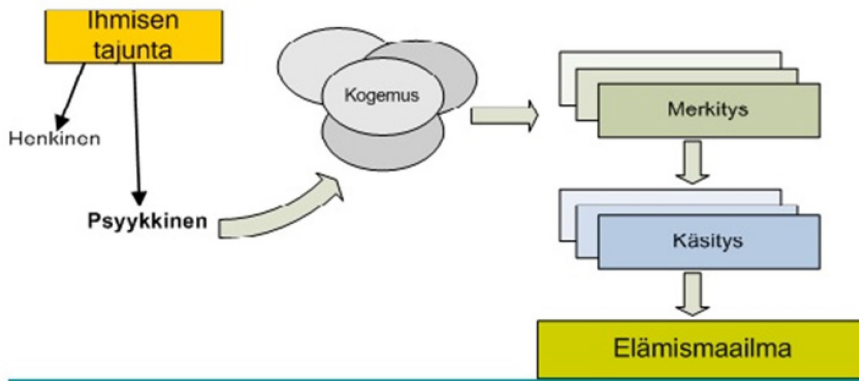
4.1 Laadullinen tutkimus ja fenomenografian piirteet

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jossa on fenomenografian piirteitä. Fenomenografisen tutkimuksen tavoitteena on kuvailla, ymmärtää sekä analysoida ihmisten luomia erilaisia käsityksiä sekä niiden välisiä suhteita. Fenomenologiassa juuri ihminen yksilönä antaa ilmiölle merkityksen omilla käsityksillään. Fenomenografian tavoitteena on kuvata sitä, minkälaisena tutkittava ilmiö koetaan. Siinä ollaan kiinnostuneita kokemusten variaatioista. (Ahonen 1994.)

Fenomenografia tutkii ihmisten laadullisesti eroavia tapoja kokea ja käsittää ilmiöitä. Sen keskeisin tarkoitus on ihmisten ja heidän ympärillään olevan maailman suhteissa, eikä tällöin käsityksiä tai ajatuksia voida erottaa abstrakteiksi ilmiöiksi, irti havainnon kohteesta.

Niikko (2003, 30) toteaaakin, että fenomenografia tutkimuksellisenä lähestymistapana pyrkii tunnistamaan tutkimushenkilöiden keskustelua sekä painottamaan heidän ymmärrystään, käsityksiään ja kokemuksiaan juuri siitä maailmasta, missä he elävät.

Tutkijoiden käsitykset ja määritelmät fenomenografiasta vaihtelevat. Osa pitää sitä pelkkänä analyysimenetelmänä, osa taas tarkastelee sitä metodologisesta näkökulmasta pyrkien löytämään fenomenografialle vankkoja teoreettisia perusteita. (Niikko 2003, 7.) Fenomenografista tutkimusta tehdään edelleen eniten kasvatustieteessä. Fenomenografia on lähestymistapa, jonka avulla voi tunnistaa, muotoilla ja vastata tietyn tyyppisiin tutkimuskysymyksiin.

Kuvio 9. Kokemus -käsitteen muodostumista voidaan kuvata seuraavasti:

Käsitys -sanaa on määritelty useilla eri tavoilla. Sillä tarkoitetaan ihmisen muodostamia mielikuvia asioista omien kokemuksien kautta ja tähän olemassa olevaan ”mielikuvaan” hän vertaa uutta kokemustaan eli tapaa, jolla ihminen on suhteessa maailmaan ja havaitsee itsensä suhteessa maailmaan subjektin ja objektin välinen suhde kokemuksen ja ajattelun avulla muodostunut kuva ilmiöstä. Kokemus muodostuu ihmisen senhetkisestä elämyksellisestä tilasta, jonka taustalla on elämäntilanne ja vuorovaikutus, jonka hän sisäisesti kokee merkityksellisenä.

Fenomenografian kokemus kuvaa ihmisen oppimisen, kasvamisen ja kulttuuriin soisaalistumisen prosesseja. Ihmisen elämä on kokemuksia, niiden virtaa. Kokemuksella ymmärretään aistimuksia, elämyksiä, tunteja, tunteita ja tunnelmia. Jopa koko elämän arvo, mutta ennen kaikkea hetkien arvo, mitataan juuri kokemuksen arvolla.

Ihmiselämään ja ihmisten kokemuksiin sisältyy laaja elämysten ja tunteiden sävyjen kirjo, jotka muodostavat eletyn elämän merkityksiä. Ihmisten kokemukset ovat fenomenologisen tutkimuksen kohde. Fenomenologia on yritys kuvata kokemusta suoraan sellaisena kuin se on eikä selittää tai analysoida sitä.

There are not two worlds: a real, objective world, on the one hand, and subjective world of mental representations, on the other.

There is only one world, a really existing world, which is experienced and understood in different ways by human beings. It is simultaneously objective and subjective (Marton & Booth 199, 105).

Fenomenografia on enemmän kuin menetelmä tietojen keräämiseen ja analysointiin sekä havaintojen raportointiin. Se on olennainen osa yleistä tutkimusta. Näin ollen laadun huomioon ottaminen fenomenografisen tutkimukseen alkaa tutkimuksen alusta, tutkimuskysymyksen (kysymysten) muodostamisesta. Perustelemme fenomenografisen menetelmän asianmukaisuuden ja menetelmän jokaisessa vaiheessa tutkimusprosessista fenomenografisten löydösten raportointiin. (Sin 2010, 8.)

Tutkimukseni valikoitui fenomenografiseksi tutkimusotteeksi haastattelukysymysten tulkitsemisessa. Fenomenografia on laadullinen tutkimussuuntaus, jonka kohteena ovat käsitykset, jotka koskevat erilaisia arkipäiväisiä ilmiöitä, sekä niiden ymmärtämisen tapoja. (Huusko & Paloniemi 2006, 163; Rovio-Johansson & Ingerman 2016, 257.)

Jotta ymmärrettäisiin kuinka ihmiset käsittelevät ongelmia, erilaisia tilanteita ja ympäröivää maailmaa, meidän tulee ymmärtää kuinka he käsittävät nämä asiat. Kun ihmiset toimivat tietyllä tavalla, se heijastuu kyvystä käsittää asioita tietyllä tavalla.

Martonin mukaan on olemassa vain tietty määrä tapoja, joilla ihminen voi selittää ympäröivää maailmaa ja sen ilmiöitä. Fenomenografia on keino löytää ja kuvata näiden erilaisten käsitysten kirjoa. Fenomenografiassa ollaan kiinnostuneita toisen asteen näkökulmasta, eli siitä miten ilmiö käsitetään ja minkä laatuista kokemukset ja käsitykset ovat (Marton 1981).

4.2. Tutkimusaineisto ja analyysiprosessi

Aineiston sain haastattelemalla kolmea nuorten parissa työskentelevää asiantuntijaa. Haastattelut suoritin teams:n välityksellä, jolla myös nauhoitin haastattelut. Kyselylomakkeet olin jakanut sähköpostitse sovituille haastettaville, jolloin he saivat tutustua kysymyksiin.

Haastattelu on Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 41) mukaan sosiaalinen vuorovaikutustilanne. Se on myös yksi tiedonhankinnan perusmuoto. Haastattelu on hyvä apuväline kerätessä tietoa kun halutaan kuulla mielipiteitä, käsityksiä tai uskomuksia sekä kun haluamme ymmärtää, miksi ihmiset toimivat havaitsemallamme tavalla tai miten he arvottavat tapahtumia. Metodina haastattelu koetaan usein myös miellyttäväksi. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 11.) Haastattelu on myös menetelmänä joustava, kysymysten paikkoja voi vaihdella ja sen aikana voidaan haastateltavaa pyytää

selventämään ja tarkentamaan vastauksiaan. Haastattelussa ollaan myös suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Tämä mahdollistaa tiedonhankinnan suuntaamisen suoraan tilanteeseen sekä mahdollistaa selvittää vastausten taustalla olevia motiiveja. Haastattelu voi myös esimerkiksi kyselylomaketta paremmin motivoida vastaajia osallistumaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34–36.)

Haastattelukysymykset käsittelivät seuraavia asioita.

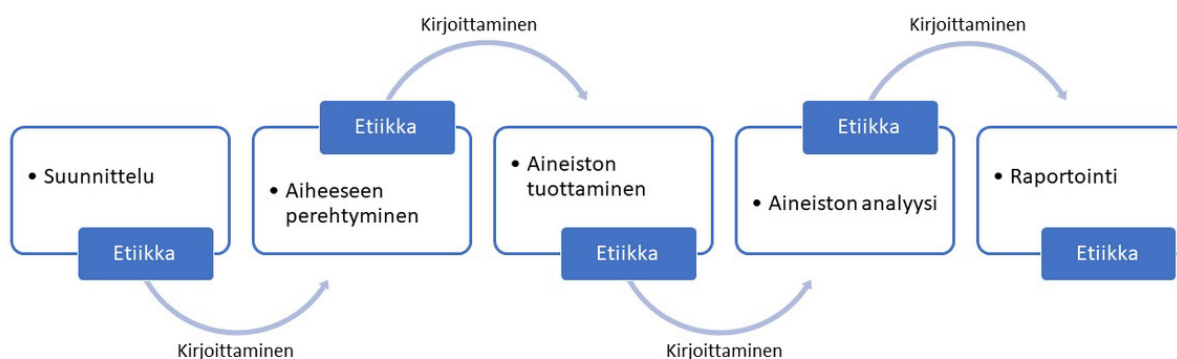
1. Kerro omasta ammatillisesta taustastasi ja työnkuvastasi.
2. Kerro teillä asioivista nuorista (ikää, sukupuolta, vaikutelmiasi, miksi ovat asiakkaitanne ym.).
3. Käyttävätkö asiakasnuorene päihteitä? Mitä päihteitä?
4. Minkälaista tukea ja hoitoa he ovat tietojesi mukaan saaneet?
5. Miten arvioisit, onko se ollut heille sitä, mitä he ovat tarvinneet?
6. Miten näet syrjäytymisen synnyn? Mikä ajaa ihmisen syrjäytymisvaaraan?
7. Millaisia haasteita selviytymiselle on syrjäytymisvaarassa olevalle tässä yhteiskunnassa?
8. Miksi syrjäytyminen mielestäsi lisääntyy?
9. Kuinka syrjäytymistä voisi ennaltaehkäistä?
10. Mitä konkreettista mielestäsi eri järjestöt tekevät asian hyväksi?
11. Mitä mielestäsi pitäisi tehdä toisin? Onko yhteiskunnalla tahtotilaa sille?
Perustele miksi ajattelet näin.
12. Miten nuoria tavoittaa parhaiten?

13. Mikä on edustamasi organisaation rooli/merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä?

14. Vapaa sana. Haluatko kertoa vielä jotain tai täydentää jotain vastaustasi?

Kysymykset jaoin haastateltaville etukäteen. Halusin haastatella nuorisotyössä työskenteleviä henkilöitä. Syrjäytyneet nuoret olisi ollut liian ”raaka” määritelmä ohjausta tarvitsevista nuorista, vaikka osa heistä onkin enemmän syrjäytynyt kuin syrjäytymisvaarassa oleva.

Tutkimusprosessini noudatti kuvion 10 osoittamaa mallia.

Kuvio 10. Malli tutkimusprosessin kulusta (Günther & Hasanen 2021)

Tieteellinen tutkimuksen prosessi etenee asteittain. Prosessissa edetään tutkimuksen suunnittelusta tutkimusaiheeseen perehtymiseen, aineiston keruuseen, sen analysointiin sekä tutkimuksen raportoimiseen. Tutkimuseettiset kysymykset otetaan huomioon kaikissa tutkimuksen vaiheissa. (Günther & Hasanen 2021.)

Ammattihenkilökunnan luona nuoret saavat tietoa opiskelu-, työ- ja erilaisista tutkimahdollisuuksista, jotka auttavat heitä elämässä eteenpäin. Koska fenomenografisen tutkimuksen tavoitteena on saavuttaa laadullista, ilmaisuista tulkittua tietoa käsityksistä, saan sillä haluamiini kysymyksiin vastauksen. Tutkimuksen tutkimushenkilöiden määrä voi olla suhteellisen pieni, sillä aineiston tavoite on olla pikemminkin syvyysuuntaista kuin laajaa. Tutkimuksessa tavoitteena ei ole niinkään tilastollinen yleistettävyyys, vaan tulosten yleisyys. Toisin sanoen fenomenografisessa tutkimuksessa käsityksiä tarkastellaan teoreettisella, universaalien käsitteiden tasolla. Näin ollen fenomenografisen tutkimuksen luotettavuus edellyttää niin aineiston, kuin johtopäätösten validiteettia. Tällä validiteetilla on kaksi erilaista ulottuvuutta – aineiston sekä

johtopäätösten pitää vastata tutkimushenkilön ajatuksia ja niiden tulee liittyä tutkimuksen teoreettisiin.

Haastattelut suoritin puhelinhaastatteluina, jolloin kysyjällä oli mahdollisuus korjata väärinkäsityksiä tai selventää kysymyksiä. Kyselyn kysymykset tulee suunnitella tarkkaan ja harkitusti. Tutkimuksen tavoite tulee olla selvillä ennen kysymysten tekemistä. Lisäksi on mietittävä, kuinka tarkkoja vastauksia halutaan. Kun vastaukset on saatu, niin kysymyksiä ei voi enää muuttaa. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään etupäässä avoimia kysymyksiä. Näitä voi laittaa myös kyselylomakkeeseen jonkin verran, mutta niillä usein rajataan vastaajaan ajatusten suuntaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72–73; Heikkilä 2008, 47, 49.) Puhelinhaastatteluissa keskusteltiin kysymyksiin vastaten suhteellisen vapaasti. Näin sain tietoa enemmän kuin jos kysymykset olisivat olleet tiukkaan sidottuja tiettyyn kehykseen.

Haastateltujen henkilöiden anonymiteetin turvaamiseksi en käytä suoria sitaatteja lainkaan, vaan esitän tulokset johtopäätöksinä saamistani haastatteluvastauksista sekä kirjallisuuden avulla.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Nuorten syrjäytymisvaaran syyt

Nuoria uhkaa syrjäytyminen, koska heidän pääasiallisia syrjäytymisen riskitekijöinä ovat matala koulutustaso, työttömyys ja toimeentulotuki ovat. Vanhempien sosioekonominen asema, koulutus, taloudellinen ja terveydellinen tilanne sekä perhesuhteiden muutokset nousevat esiin syrjäytymisen riskitekijöinä aiemmissakin tutkimuksissa. (Mäki & Grundell 2014.) Nuorten matala koulutus on tutkimusten mukaan yhteydessä erilaisiin hyvinvoinnin vajeiden päällekkäisyyksiin ja syrjäytymisen riskitekijöihin. Yleisesti ottaen koulutus kannattaa ja korkeammin koulutautuvat nuoret löytävät pääsääntöisesti paikkansa työmarkkinoille matalasti koulutettuja todennäköisemmin. Syrjäytymisriskien tiedetään kasautuvan usein samoille, etenkin matalasti koulutetuille nuorille. Vastaavasti matala koulutus on tutkimusten mukaan yhteydessä erilaisiin hyvinvoinnin vajeiden päällekkäisyyksiin ja syrjäytymisen riskitekijöihin. (Ilmakunnas, Kauppinen & Kestilä 2015; Karvonen & Kestilä 2014; Myrskylä 2012; Paananen ym. 2012.) Koska matalaa koulutusta itsessään pidetään syrjäytymisriskinä, voidaan tässä ryhmässä puhua huono-osaisuuden tai syrjäytymisriskien kasautumisesta. Koulutuksen avulla yksilöllä on mahdollisuus itsenäiseen ja subjektiivisesti merkitykselliseen siirtymiseen työmarkkinoille.

Nuoria uhkaa myös sosiaalinen syrjäytyminen. Se ymmärretään siten, että siinä on kaksi eri syrjäytymisen muotoa: sosiaalinen ja koulutuksellinen syrjäytyminen. Nuorten syrjäytyminen on tällä hetkellä ajankohtainen huolenaihe, joka koskettaa koko yhteiskuntaa. EU määrittelee sosiaalisen syrjäytymisen seuraavasti: ”Sosiaalinen syrjäytyminen viittaa moniin ja muuttuviin tekijöihin, jotka johtavat ihmisiin, jotka syrjäytetään nyky-yhteiskunnan normaaleista käytännöistä ja oikeuksista. Köyhyys on yksi näistä ilmeisimmistä tekijöistä, mutta sosiaalinen syrjäytyminen viittaa myös puutteelliseen asumiseen, koulutukseen, terveydenhuoltoon ja palvelujen saatavuuteen. Se myös korostaa sosiaalista heikkoutta infrastruktuurissa ja riskiä keskitasoisessa yhteiskunnassa.”

Koulujen syyt lapsen pysyvään syrjäytymiseen voivat vaihdella kasaantuvasta väärinkäytöksestä erityisiin väkivaltaan tai huumeiden hallintaan liittyviin tapahtumiin. Sosiaalisen syrjäytymisen

yksikön raportissa, joka perustuu useisiin julkaistuihin tutkimustuloksiin, mainittiin fyysinen tai suullinen väkivalta yleiseksi syyksi pysyvään syrjäytymiseen, jota seurasivat häiriöt, muut väärinkäytökset ja huumeet. Kirjoittajatutkimuksen vanhemmat mainitsivat samanlaiset syyt lapsensa syrjäytymiseen: väkivaltaa pidettiin 175:ssä 227 vastauksesta joko ainoana tai yhtenä syynä pysyvään syrjäytymiseen verrattuna tottelemattomuuteen ja / tai siveettömyyteen 128 tapauksessa ja huumeissa 17 tapauksessa. Usein syrjäytymiseen oli useita syitä. (Harris, Eden & Blair 2000, 6.)

Koulutuksellista ulkopuolisuutta on, kun nuori ei pääse jatko-opintoihin tai keskeyttää opintonsa (Myrskylä 2011, 24). Koulutus on usein mukana nuorten syrjäytymisen syitä käsittelevissä keskusteluissa. Heidän koulutuksellinen syrjäytymisvaaransa voi aiheuttaa syrjäytymistä myöhemmin myös työmarkkinoilla. Siten nämä kaksi syrjäytymisvaaran muotoa edistävät syrjäytymistä laajemmin jopa koko yhteiskunnasta. Syrjäytyneisyys nähdäänkin siis tässä monialaisena, usealla eri elämänalueen kattavalla huono-osaisuutena ja poikkeavuutena niin sanotusta normaalista elämästä. (Notkola ym. 2013, 242–243.) Nuorten hakeutuminen peruskoulun jälkeen jatkokoulutukseen on ensiarvoisen tärkeää. Koulutuksen merkitys on korostunut yhteiskunnassamme ja pelkän peruskoulun varaan jääminen tarkoittaa suurta riskiä pudota työelämän ulkopuolelle. Huonoin tilanne on henkilöillä, joilla peruskoulutuskin on jäänyt kesken (Ruohonen 2019). Toisaalta peruskoulun ja toisen asteen välistä siirtymävaihetta pidetään syrjäytymiselle erityisen herkkänä ikävaiheena ja näin ollen se on herkkää aikaa nuorelle, joka alkaa itsenäistyä. Hän hakee paikkaansa yhteiskunnassamme ja mikäli hän ei pääse esimerkiksi jatkokoulutukseen peruskoulun jälkeen, on hän syrjäytymässä yhteiskunnan ulkopuolelle. Suomessa painotetaan paljon koulutusta ja ikäluokassa 18-29 -vuotiaat nuoret ovat tässä erityisen tarkan seurannan alaisena. Nyt kun peruskoulun jälkeinen koulutus on nostettu 18 -vuoteen, niin se antaa mahdollisuuden nuorten pääsyle peruskoulun jälkeiseen koulutukseen.

Yhteiskunnassamme ei vielä tutkita tarpeeksi nuoren heikkoa koulumenestystä. Tämähän voi johtua muun muassa luki -häiriöstä, ADHD:sta ja muista tekijöistä, joihin nuori ei itse voi vaikuttaa ja koulussa siihen eivät opettajat paneudu tarpeeksi ajoissa. Nämä oppimisvaikeudet koulussa voivat aloittaa käyttäytymisongelmien, koulun ulkopuolelle jäämisen ja rikollisuuteen johtavan kierteen (Pierson 2010, 98). Tässä olisi paljon tehtävää opettajille, jotta he huomaisivat nuoren oppimisvaikeudet ajoissa ja osaisivat näin auttaa häntä saavuttamaan opintonsa samalle tasolle kuin muutkin luokan oppilaat.

Nuorten syrjäytymisen tutkimuksessa viitataan usein yhteiskunnallisten järjestelmien, kuten koulutus- ja työmarkkinajärjestelmien, ulkopuolelle jäämiseen sekä sen hyvinvointivaikutuksiin. Matala koulutus, pitkäaikainen työttömyys ja toimeentulo-ongelmat ovatkin merkittäviä syrjäytymisen riskitekijöitä. Edellä mainittujen osa-alueiden lisäksi myös elämänhallintaan liittyvät ja terveydelliset ongelmat, sosiaalisten suhteiden vähyys ja syrjäytymisvaara yhteiskunnallisesta osallisuudesta ovat keskeisiä osa-alueita. Nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa tulee ymmärtää erilaisia huono-osaisuuden osa-alueita sekä kiinnittää huomiota niiden ketjuuntumiseen ja päällekkäisyyteen.

Tutkimusten mukaan koulutuksen puute on suurin syy nuorten riski syrjäytymiseen. Kouluttamattomuus voi aiheuttaa henkisiä ja sosiaalisia ongelmia nuorelle. (Vuori & Silvonen 1999, 62–64.) Syrjäytyminen saa kuitenkin usein alkunsa silloin, kun huono-osaisuus kasautuu ja monimuotoistuu sekä alkaa heikentää ihmisen mahdollisuuksia hallita omaa elämäänsä. Huono-osaisuuden kasautumiseen viittaavana käsitteenä syrjäytymisen uhka voidaan nähdä myös elämänkulussa etenevänä prosessina, johon sisältyy kulttuurisia, terveydellisiä, sosiaalisia ja taloudellisia tekijöitä. (Saari, Eskelinen, Björklund 2020.) Yleisellä tasolla syrjäytyminen nähdään yksilöiden, perheiden tai yhteisöjen joutumisena perinteisen ja yleisesti hyväksytyksi katsotun elämäntyylin ja elintason ulkopuolelle, joihin yhdistyy resurssien puute. (Simpura ym. 2008, 251.)

Kuitenkin yksi pahimmista syrjäytymisen aiheuttajista on koulukiusaaminen. Jo alakoulussa aloitettu kiusaaminen, johon ei ole puututtu, voi pahimmillaan johtaa sosiaalisista suhteista eristäytymiseen. Nuorelle tulee kotoa poistumisen pelko, joka voi pahimmillaan jättää elinikäiset arvet. On todella huolestuttavaa, jos koulussa ei puututa kiusaamiseen. Lähes jokainen jossain vaiheessa elämää näkee kiusaamista, joutuu kiusatuksi tai on itse kiusaajana. (Sihvo, Toropainen, 2013). Puuttuminen on usein nuorelle vaikeaa koska pelko joutua itse kiusaamisen kohteeksi kasvaa. Tämän vuoksi kiusaamiseen täytyisi puuttua opettajat sekä nuorten vanhemmat ja mahdollisesti muut koulukaverit.

Nuoret syrjäytyvät helposti myös jäätyään kaveripiirin ulkopuolelle. Tällöin he ovat vaarassa huumeiden käytölle ja kodittomaksi joutumiseksi. Tämä on tärkeää, erityisesti erilaisiin valtion koulutuksiin, joilla on merkitystä tulevaisuuden elämänreitille. Toisin sanoen asuminen ei ole pelkästään yksityistetyn kulutuksen suurin osa ja ratkaiseva elämäntavan rajaaja; useimmille meistä asuinpaikkamme määrää, minkälaisen koulunkäynnin lapsemme saavat, ja se määrää suuren osan heidän tulevasta elämästään. Se on myös erittäin tärkeä terveydelle, erityisesti lasten terveydelle.

(Byrne, 2005. 117.) Tilastokeskuksen vuosikeskiarvoon perustuvien lukujen mukaan NEET-nuorten (ns. NEET-nuoret) osuus 20–24-vuotiaista oli vuonna 2015 noin 15 prosenttia. Vuonna 2018 osuus oli laskenut 11,8 prosenttiin. Hallituskaudella on toteutettu useita toimenpiteitä, joilla nuorten aseman parantumiseen on vaikutettu.

Syrjäytymisvaaran seurauksena syrjäytyneitä yhdistää sosiaalivakuutuksen ensisijaisten muotojen ulkopuolelle jääminen. Syrjäytyneiksi on nimetty erityyppisiä ihmisiä ja ihmisryhmiä. Heitä yhdistää se, etteivät he täytä sosiaalivakuutuksen normaalikansalaisuuden varaan rakennettuja oletuksia. Syrjäytyneiksi määriteltyjä ihmisryhmiä yhdistää yleensä riippuvaisuus viimesijaisista ja tarveharkintaisista sosiaalietuuksista. (Silver, 1994.) Syrjäytymisen seurauksena nuori jättyy ulkopuolelle eikä käy missään eikä puhu mitään. Tämän seurauksena hänet jätetään ulkopuolelle eikä oteta mukaan ja hänelle ei puhuta. Nuoren syrjäytyminen aiheuttaa ongelmia aikuisenakin. Heidän kohdallaan on työttömyyttä, kouluttautumattomuutta ja näiden kautta täysivaltaisten tulevien aikuisten määrä vähenee.

Vuonna 2007 8,5 prosenttia peruskoulusta valmistuneista jäi ilman opiskelupaikkaa. Kaksi prosenttia heistä aloitti kuitenkin 10-luokan. Selityksinä koulupudokkaiden suureen määrään on tarjottu nuorten omaa passiivisuutta, oma-aloitteisuuden puutetta, elämäntilanteisiin liittyviä vaikeuksia ja epätasapainoista perhe-elämää. (Ahola & Galli 2009, 395.) Myös perhetausta voi vaikuttaa syihin miksi nuori on syrjäytymisuhan alla. Viime aikoina on tutkittu myös vanhempien osuutta nuoren syrjäytymiselle.

Syrjäytymisvaaraan liittyy myös päihderiippuvuus. Päihderiippuvuuden ydinoireita ovat aineen käytön pakonomaisuus ja käyttöhimo. Riippuvuus ilmenee usein vaikeutena hallita aineen käytön aloitusta, määriä tai lopettamista. Tämä voi johtaa käytön jatkumiseen haitoista huolimatta ja päihteiden käyttö syrjäyttää ainakin osin itsestään huolehtimisen, harrastukset, ihmissuhteet ja koulutuksen tai työn. Päihderiippuvaisella ei ole enää ystäviä, vaan kaikki ovat päihderiippuvaisia tavalla tai toisella. Lisäksi riippuvuuteen liittyy usein sietokyvyn kasvua käytettyyn aineeseen ja vieroitusoireita käytön loppuessa. Kykenemättömyys tunnistaa tai myöntää riippuvuuden aiheuttamia oireita ja haittoja ovat yleinen ilmiö päihderiippuvuudessa.

5.2. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttaminen

Syrjäytymisvaarassa olevan nuoren tukeminen voi rakentua sosiaalisena tukena. Tällä tarkoitetaan sitä, että aikuisten tulee olla läsnä lasten ja nuorten arjessa, kuunnella heitä sekä antaa heille kokemus siitä, että he ovat tärkeitä ja että heistä välitetään. (Kuusisto 2016, 43.)

Perheen sisäiset ongelmat heijastuvat helposti nuoreen; alle 20-vuotiaaseen, joka ei vielä osaa käsitellä asioita aikuisten tavoin. Mikäli perheessä on useita ongelmia, tuntee nuori olevansa kaiken ulkopuolella. Hän jää pois kaveripiiristä, on poissa koulusta eikä osaa hakea apua. Voidaksemme torjua lasten ja nuorten syrjäytymistä entistä tehokkaammin, on tarpeellista tietää, mitkä tekijät syrjäytymiskehitykseen vaikuttavat eniten ja missä elämänvaiheessa.

Osallisuus tarkoittaa yhteen kuuluvuutta, mukana oloa sekä vaikuttamista. Osallisuus on yhdessä tapahtuvaa, sillä kukaan ei voi yksin olla osallinen (Sihvo & Toropainen 2013, 32). Osallisuus ei tarkoita ainoastaan mukana oloa esimerkiksi harrastustoiminnassa vaan myös nuoren kuulemistä ja kuulluksi tulemistä (Oranen 2008, 9-10). Osallisuus voi olla tekoja, tunnetta, kuulluksi tulemistä, yhteisöön kuulumista tai vaikuttamista – näitä määritelmiä on lukuisia. Vuorovaikutus perustuu aitoon haluun kuunnella nuorta.

Nuoren täytyy nähdä oman arkensa ja elämänpiirinsä asiantuntijana, jonka mielipiteet ja näkemykset ovat arvokkaita, kun suunnitellaan ja päätetään kunnan palveluista ja toiminnasta. Osallisuus on subjektiivinen tunne siitä, että yksilö kokee tulleensa kohdatuksi. Nuorten oma toimijuus on osallisuuden kannalta keskeistä. Osallisuuteen kuuluu myös mahdollisuus saada valtaa ja vastuuta. Kun nuorille annetaan mahdollisuus vaikuttaa ja tehdä valintoja sekä ilmaista mielipiteensä, he oppivat samalla tärkeitä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja

Rovaniemellä on toimii nuorille tarkoitettu tapaamispaikka, joka on tarkoitettu alle 30-vuotiaille ohjaavaksi tilaksi. Asiat voivat liittyä esimerkiksi työhön, koulutukseen, arkeen ja elämään sekä kuntouttavaan työtoimintaan. Sen tavoitteena on, että alle 30-vuotiaat rovaniemeläiset saavat tarvitsemansa palvelut yhdestä paikasta ilman ajanvarausta. Kaikki asiat eivät kuitenkaan järjesty heti, mutta he saavat työntekijän kaveriksi asioiden selvittämiseen. Pääpaino tapaamispaikassa on tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluissa, mutta tarjolla on myös yksilöllistä ohjausta.

Kaikenlainen ryhmätoiminta on omiaan ehkäisemään syrjäytymistä. Joten kulttuuri- ja taidetoiminnalla on pyritty ehkäisemään syrjäytymistä.

Syrjäytymisvaarassa oleville nuorille on tärkeä vertaistuki, joka määritellään lukuisilla eri tavoilla. Yhteistä määritelmille on vertaistuen liittäminen elämäntilanteeseen tai siinä olevaan ongelmaan. Se on vastavuoroista ja perustuu osapuolten omiin kokemuksiin. Vertaistuki ja ammattiapu tukevat toinen toisiaan ja voivat toimia rinnakkain.

Kokemusasiantuntijuus ja kokemustieto ovat myös nousseet viime vuosina esille useilla yhteiskunnan eri alueilla. Kokemusasiantuntija on ihminen, joka on kokenut omakohtaisesti tutkittavana olevan asian. Se, mitä koemme ja kuinka koemme asioita, vaikuttaa omaan tapamme tarkastella maailmaa ja omaa itseämme. Itse syrjäytymisen kokenut tai syrjäytetty tietää, mitä syrjäytyminen merkitsee ihmiselle. Kun kokemusasiantuntijan ääni ja tieto otetaan vastaan ja käyttöön, se edesauttaa demokratiaa ja yhteiskunnan hyvinvoinnin lisääntymistä. (Nieminen, Tarkiainen & Vuorio 2014.)

Useimpia nuoria helpottaa jo se, että joku kuuntelee ja kohtaa, on läsnä eikä tuomitse. Ja kuuntelija kestää sen, mitä nuorella on sanottavana. Ei kiellä asiaa tai vaihda puheenaihetta, jos nuori kertoo viiltelevänsä itseään tai tahtovansa tappaa itsensä. Nuorille on monta eri kanavaa, jonne he voivat ottaa yhteyttä tuntiessaan, etteivät yksin enää jaksaa. Sekasin-chatissa on keskustelukanava nuorille. Sekasin-chatin kaltaisia matalan kynnyksen palveluita tarvitaan Suomeen lisää, jotta nuoret eivät jää pahan olonsa kanssa yksin. Avun hakemisen pitäisi olla niin helppoa, että se onnistuu myös ihmiseltä, jolla on heikot voimavarat ja asiointitaidot. Chatin käytön toivomuksena on, että nuori käyttää chattia vain kerran päivässä ja keskustelulle on aikaa noin 45 min. (Sevänen, 2019.)

Chatti tarkoittaa, että keskustelu on ajantasaista ja siihen voi osallistua, kun on samaan aikaan tietokoneella muiden keskustelussa olevien kanssa. Chatissa kommentit ovat lyhyitä puheenvuoroja, ne ovat pituudeltaan yhdestä lyhenteestä tai sanasta yleensä maksimissaan pariin, kolmeen lauseeseen. Yleensä kommentit noudattavat puhekielen viestintää, eikä viesteissä välttämättä käytetä isoja kirjaimia tai välimerkkejä. Sen sijaan lyhenteitä voi käyttää, sillä ne nopeuttavat kirjoittamista huomattavasti. (Kortesuo 2009, 54.)

6. POHDINTA

Se, miksi päädyin tutkimaan syrjäytyneiden nuorten auttamista, juontaa juurensa lähipiirissä olevien nuorten asemasta. Olen saanut seurata läheltä nuorten syrjäytymisen prosessia sekä siitä nousemista ja pääsemistä kiinni normaaliin elämään. Minua on kuitenkin jäänyt mietityttämään, miten syrjäytyneitä ja syrjäytymisvaarassa olevia nuoria ja nuoria aikuisia voidaan tukea ja auttaa saamaan ote elämään. Halusin tarkastella asiaa Rovaniemen tilanteesta käsin.

Tutkimukseni alussa ajatukseni oli tutkia nuoria itseään. Mutta nopeasti ymmärsin alkuperäisen tutkimusideani toteuttamisen vaikeuden ja eettiset haasteet.

Eettiset periaatteet

Tutkimukseni aikana olen perehtynyt tutkimuksen eettisiin vaatimuksiin, hyvään tieteelliseen käytäntöön (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012) sekä ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiseen periaatteisiin (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019). Hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtia on yhdeksän (TENK 2012, 6-7) ja hyvän tieteellisen käytännön loukkaukset jaotellaan kahteen kategoriaan: 1) vilppi tieteellisessä toiminnassa sekä 2) piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä (TENK 2012, 8-9).

Näiden tutkimuseettisen neuvottelukunnan lähteiden pohjalta ymmärrän, että jo tutkimusaiheen valinta pitää sisällään eettisiä ratkaisuja (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009). Samoin aineistonkeruu on kriittinen vaihe eettisestä näkökulmasta. Tutkimuksen kohteina olevien henkilöiden oikeudet ja suostumukset sekä perehtyneisyys pitää turvata. Aineiston keräämisessä täytyy taata anonyymius, luottamuksellisuus sekä aineiston tallentaminen asianmukaisesti (Eskola & Suoranta 2015). Tulosten raportointiin ja julkistamiseen liittyy tutkimuseettisiä periaatteita eikä mikään tutkimuksen vaihe saa loukata tutkimushenkilöitä. Rehellisyys on ensisijaista: tutkimustuloksia ei saa yleistää kriitikittömästi eikä raportointi saa olla kaunistelevaa, harhaanjohtavaa, puutteellista tai plagioitua.

Tutkimusprosessini eteneminen

Juttelin tutkimusaiheestani Tanja Äärelän kanssa ja hän antoi minulle vinkin, mistä voisin aloittaa tutkimuksen. Hän myös tarkensi, kuinka nuorison ikäryhmä kannattaa tutkia; ei koko nuorisoa vaan rajata se tiettyyn ikäryhmään.

Ikäryhmäksi rajasin 16-30 -vuotiaat nuoret ja heihin kohdistuva tuki ja auttaminen. Valitsin tutkimushenkilöikseni kolme nuorten kanssa toimivaa haastateltavaa. Muotoilin kysymykset sellaisiksi, että niitä analysoimalla saisin mahdollisimman kattavan kuvan syrjäytymisvaaran ilmiöstä, sen syistä ja sen ehkäisemisestä Rovaniemellä.

Haastattelun suoritin teamsin kautta ja sain kaikki haastattelut myös nauhoitettua, joten litterointi oli mahdollisimman tarkkaa. Haastattelujen perusteella saatoin tutkia nuorten syrjäytymisvaaraa. Ammattiauttajien mukaan syrjäytymisvaara johtui monesta eri syystä. Useimmiten nuorilla ei ollut töitä, ja usein kävi niin, että opiskelu ei kiinnostanut, kaverit käyttivät huumeita ja/tai vanhemmat olivat päihderiippuvaisia. Nuoren kasvussa kodin antamat virikkeet ja mallit ovat merkittäviä. Iän lisääntyessä ikätoverityhmä ja sen käyttäytymistavat ovat tärkeitä.

Tutkimukseni antaa viitteitä, miten koulukiusaaminen voi hivuttautua lapsen elämään (ks.Salmivalli 2010). Lapset eivät aina osaa tai halua kertoa ongelmistaan, he joko pelkäävät tai häpeävät. He eivät välttämättä aina myöskään luota siihen, että vanhemmat tai opettaja voisivat auttaa. Siksi koulussa pitäisi olla enemmän resursseja tukea ja antaa aikaa jokaisen oppilaan yksilölliselle etenemiselle, myös silloin, kun eteneminen takkuaa jostain syystä. Oppimisvaikeuksia on tutkittu paljon ja niiden ehkäiseminen kuuluu jokaisen opettajan työkalupakkiin. Inklusion ajatus voi olla hyvä estämään lasten lokeroimisen (Lakkala 2008), mutta se ei onnistu ilman oppilaiden yksilöllistä tukea. Tanja Äärelän väitöskirja (2012) on aivan silmiä avaava näyttö siitä, miten koulunkäynti voi vääristyä, ja millaisia esteitä ja vaikeuksia koulupolulle voi tulla. Jos omaa osaaminen alkaa näyttää epäonnistuneelta eikä vuorovaikutus aikuisten kanssa toimi, seurauksena voi olla koulupudokkuus. Sen johdosta mahdollisuudet kiinnittyä yhteiskuntaan heikentyvät ja syrjäytymisvaara on ilmeinen.

Eri syrjäytymisenmuotoja ovat sosiaalinen ja koulutuksellinen syrjäytyminen. Sosiaalisessa syrjäytymisessä nuori jää vailla sosiaalisia suhteita tai ystäväpiiriä. Rovaniemellä on monta eri tahoja, jotka voivat auttaa nuoria eteenpäin. Heitä voidaan ohjata koulutuksen pariin, etsimään

työpaikkaa sekä vieraantumaan huumeista. Heidän vain itse täytyy olla valmiita hyväksymään olotilansa ja halua parantua ns. nuoreksi, jolla on hyvä tulevaisuus edessä. Tätä ei ainoastaan toimijat ja nuoret itse saa aikaiseksi, vaan siihen tarvitaan myös vanhempien ja kaveripiirin tukea. Vanhempien ja muiden aikuisten tieto lapsen ja nuoren kehittymisen vaiheista on tärkeää. Myös aikuisten ymmärrys siitä, miten vuorovaikutus, keskustelu ja kuulluksi tuleminen sekä arvostus ovat keskeisiä lapsen ja nuoren myönteisen kehityksen kannata. (Äärelä 2008.)

Mikäli nuoria tuetaan syrjäytymisvaaran alkuvaiheessa ja autetaan nousemaan, niin heillä on edessä valoisa tulevaisuus. He ovat käyneet kivisen tien ja voivat olla jopa apuna vastaavassa tilanteessa olevalle nuorelle. Mikäli nuorelle ei ole kaveria, niin hän syrjäytyy muita herkemmin. Hän ei saa tukea ikäisistään eikä yhteisistä harrastuksista. Tällöin nuori pahimmillaan hakeutuu sellaiseen seuraan, jossa käytetään huumeita, tehdään rikoksia eikä käydä koulua.

Tällaiset nuoret tarvitsevat muita enemmän vanhempien huomiota ja apua sekä ammattiauttajia. Onneksi Rovaniemellä toimii useita auttajatahoja, mutta nuoret täytyy vain osata ohjata heidän piiriin. Tutkimukseni antoi minulle tärkeän kuvan rovaniemeläisten nuorten syrjäytymisvaarasta, syrjäytymisestä ja koulupudokkuudesta. Mikäli minulla olisi mahdollisuus auttaa tällaisia nuoria, niin tekisin välittömästi. Minulla on kuitenkin terveydellisiä esteitä, jotta voisin työskennellä heidän parissa.

Minulla on kaksi lapsenlasta ja aina kun olemme puhelinyhteydessä, kysyn heiltä kuulumisia miten heillä menee. Onko heillä harrastuksia ja kavereita sekä miten koulussa sujuu. Onko opettaja mukava? Eihän heitä kiusata? He monesti tietävät jo ennakolta, mitä kysyn ja kertovat heti, miten heillä sujuu koulussa, vapaa-aikana ja kotona. He kertovat ensimmäiseksi miten menee ennen kuin ehdin kysyäkään. Kavereitakin heillä on, mutta ei yhteisiä, koska heillä on kolmen vuoden ikäero. Heidän kasvuaan ja kehitystään seuraan ehkä liiankin tarkkaan, mutta syrjäytyminen ja vetäytyminen voi edetä vähitellen ja niin, etteivät vanhemmat aina huomaa sitä. Vieraan silmä voi huomata parhaiten koulukiusaamisen, syrjäytymisvaaran ja ystäväpiirin puuttumisen. Tässä olisi vanhemmille sarkaa, että he oppisivat tuntemaan omat lapsensa hyvin ja havaitsemaan poikkeavuudet ajoissa. Ehkä jonkinlainen koulutus olisi tarpeellinen vanhemmille, jotta he huomaisivat poikkeavuudet lapsissaan. Mutta kaikki lapsethan eivät ole samanlaisia ja se täytyisi ottaa huomioon kun lapsia ja nuoria ”lokeroidaan”.

Lähteet

- Aaltonen, S. & Berg, P. & Ikäheimo, S. 2015. Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ahola, S. & Galli, L. 2009. Koulutustakuusta ohjaustakuuseen – nuorten koulupudokkaiden nivelvaiheohjauksen kehittäminen. *Kasvatus* 40, 394–406.
- Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa L. Syrjälä, L. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari (toim.) *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä, 121–150.
- Byrne, D. 2005. *Social Exclusion*. Mainhead: Open University Press.
- Harris, N.S., Eden, K. & Blair, A. 2000. *Challenges to School Exclusion : Exclusion, Appeals and the Law*. New York: Psychology Press.
- Ek, E., Saari, E., Viinamäki, L., Sovio, U. & Järvelin, M.-R. (2004). Nuorten aikuisten työelämästä syrjäytyminen ja sosiaaliturvan käyttö. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 76. Helsinki: Kela.
- Erhola, M. (2013) Nuorten syrjäytymistä voidaan lähes aina ehkäistä. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos ja Opetushallitus. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanitfi/nuorten_syrjaytymista_voidaan_lahes_aina_ehkaista. Viitattu 25.10.2013
- Eskola J. & Suoranta J. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Günther K. & Hasanen K. 2021. *Johdanto: tutkimuksen kulku*. J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Hakulinen, T., Hietanen-Peltola, M., Hastrup, A., Vaara, S., Jahnukainen, J. & Varonen, P. (2020). ”Pahin syksy ikinä”: Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. *Työpäperi* 37. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hamarus, P. (2006) *Koulukiusaaminen ilmiönä: yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta*. Väitöskirja. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 288.

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. 7. painos. Helsinki: Edita.

Helne, T. & Karisto, A. 1992. Syrjäytymisen ongelma. Teoksessa O. Riihinen (toim.)
Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen.
Helsinki: WSOY, 517-531.

Hirsjärvi S. & Hurme H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki:
Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.

Honkanen M. & Kortet, A. 2018. Nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy ammattilaisten ja
kokemusasiantuntijoiden näkökulmasta. Opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma Hoitotyön
suuntautumisvaihtoehto. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu

Huusko, M., & Paloniemi, S. 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena
kasvatustieteissä. Kasvatus 37 (2), 162- 173.

Ilmakunnas, I., Kauppinen, T. M., & Kestilä, L. 2015. Sosioekonomisten syrjäytymisriskien
kasautuminen vuonna 1977 syntyneillä nuorilla aikuisilla. Yhteiskuntapolitiikka, 80 (3), 247-262.

Järvinen, T. & Jahnukainen, M. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisoitiin ja
syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa M. Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit.
Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 125-151.

Jyrkämä, J. (1986). Nuoret sivuraiteelle. Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa A.
Mikkola (toim.) Suomalaista nuorisotutkimusta. Tutkijoiden puheenvuoroja. Nuorisopoliittinen
kirjasto ja tietopalvelu. Tutkimuksia ja selvityksiä, 1/ 86. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus
ry, 37–58.

Kortesuo, K. 2009. Tekstiä ruudulla. Keuruu: Otava.

Kuusisto, M. 2016. " Nuorten syrjäytyminen puhuttaa ja niin pitääkin": diskurssianalyttinen tutkimus nuoria koskevasta syrjäytymiskeskustelusta Helsingin Sanomien artikkeleista.

Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lakkala, S. 2008. Inklusiivinen opettajuus. Toimintatutkimus opettajankoulutuksessa. Väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 151. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Lorentzen, P. L., Fravel T. & Paine J. 2014. Using Process Tracing to Evaluate Formal Models. MIT Political Science Department Research Paper no 2014-3.

<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2407629>

Lämsä, A-L., 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä: Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Väitöskirja. Acta Universitatis Ouluensis E 102. Oulu: Oulun yliopisto.

Marton, F. 1981. Phenomenography – describing conceptions of the world around us. *International Science* 10, 177–200.

Marton, F. & Booth, S. 1997. *Learning and awareness*. New York: Routledge.

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Myrskylä, P. (2012). Hukassa–Keitä ovat syrjäytyneet nuoret. EVA analyysi no. 19. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>. (luettu 16.6.2015)

Nieminen, A., Tarkiainen, A. & Vuorio, E. (toim.) (2014) *Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus*. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 177. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Niikko, A. 2003. Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Notkola, V., Pitkänen S., Tuusa, M., Ala - Kahaluoma, M., Harkko, J., Korkeamäki, J., Lehikoinen, T., Lehtoranta, P., Puumalainen, J., Ehrling, L. Hämäläinen, J., Kankaanpää, E.,

Rimpelä, M., Vomanen, R. 2013. Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/ 2013. Helsinki: Eduskunta, tarkastusvaliokunta.

Mäki, N. & Grundell, T. 2014. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten taustatekijät – hoitonetti. Opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Oranen M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Paananen R., Kainulainen s., Surakka A., Ristikari T. & Gissler M. 2012. Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveystieteiden ajoittuminen. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti, 56 (2), 114-128.

Pierson, J., 2010. Tackling social exclusion. London: Routledge.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Ripatti, I-M. & Ripatti, P. 2012. Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen toimintakeskuksessa. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Ristikari, T., Lappi, A. & Molander, T. 2016. Lapsuuden aikaisen köyhyyden vaikutus hyvinvointiin nuorena aikuisuudessa. Helsinki: Diakonia ry.

Ritakallio, V. M. (1991). Köyhyys ei tule yksin: tutkimus hyvinvointipuutteiden kasautumisesta toimeentulotukiasiakkailta. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.

Rovio-Johansson, A. & Ingerman, Å. 2016. Continuity and development in the phenomenography and variation theory tradition. Scandinavian Journal of Educational Research 60(3), 257–271.

Ruohonen, M., 2019. Nuoret kohti koulutusta ja työelämää. Opinnäytetyö. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, YAMK. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Saari, J., Eskelinen, N., Björklund, L., 2020. Raskas perintö — Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Salokoski, T. & Mustonen, A. 2007. Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin — katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja -sääntelyn käytäntöihin. Mediakasvatusseuran julkaisuja 2. Helsinki: Mediakasvatusseura.

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sevänen S. 2019. Syrjäytyminen vaatii varhaista puuttumista.
<https://dialogi.diak.fi/2019/03/21/syrjaytyminen-vaatii-varhaista-puuttumista/>

Sihvo H. & Toropainen A. 2013. Nuorten syrjäytymiseen vaikuttaminen ja osallisuuden vahvistaminen Järvenpäässä ja Tampereella. Opinnäytetyö. Rikosseuraamusalan koulutusohjelma. Tikkurila: Laurea ammattikorkeakoulu.

Silver H., 1994. Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. *International Labour Review*, 133 (5-6), 531-578.

Silver, H. & Miller, S.M. 2003. Social Exclusion. *Indicators*, 2 (2), 5-21.

Simpura, J., Moisio, P., Karvonen, S. & Heikkilä, M. 2008. Uudet ja vanhat sosiaaliset ongelmat. Teoksessa P. Moisio, J. Simpura, S. Karvonen & M. Heikkilä (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi* Helsinki: Stakes, 250–254

Sin S. (2010). Considerations of Quality in Phenomenographic Research, *International journal of qualitative methods*, 9 (4), 305-319.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2010. Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Selvitys maahanmuuttajanaisten ja -miesten asemasta ja sukupuolten tasa-arvosta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sutela E. ym. 2016. Nuorten hyvinvointi ja syrjäytymisen riskitekijät Suomen kuudessa suurimmassa kaupungissa, Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere ja Oulu. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 5. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Tilastokeskus, 2016. Työvoimatutkimus 2016. Suomen virallinen tilasto (SVT). Helsinki: Tilastokeskus.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Ulvinen, V.-M. 1993. Poikkeavaksi leimautuminen koulussa – syrjäytyminen yhteiskunnassa. Nuorisotutkimus, 11 (2), 18-27.

Valtioneuvosto 2020. Lasten ja nuorten hyvinvointi koronan jälkihoidossa. Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta. Valtioneuvoston julkaisuja 21. Helsinki: Valtioneuvosto.

Vuori, J. & Silvonen, J., 1999. Työttömyys ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Teoksessa R. Pietiläinen (toim.) Työ vuonna 2005 – näkymiä suomalaiseen työelämään. Helsinki: Työterveyslaitos, 62-64.

Wang, J., Lloyd-Evans, B., Giacco, D., Forsyth, R., Nebo, C., Mann, F. & Johnson, S. 2017. Social isolation in mental health: a conceptual and methodological review. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 52(12), 1451-1461.

Äärelä Tanja, Aika paljjon vaikuttaa minkälainen ilime opettajalla on naamalla. Nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan. Väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 242. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Liite 1. Tutkimustiedote

Hyvä nuorten parissa työskentelevä ammattilainen,

Olen kasvatustieteen opiskelija Lapin yliopistosta. Teen pro gradu -tutkielmaa nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten käsityksistä nuorten syrjäytymisvaaraan liittyvistä seikoista. Olen tutkimuksessani kiinnostunut erityisesti siitä, kuinka syrjäytymisvaarassa olevia nuoria voitaisiin tukea ja auttaa paremmin.

Kerään aineiston haastattelemalla. Käsittelen saamani vastaukset anonymisti tutkimuseettisiä periaatteita kunnioittaen. Yksittäisiä vastaajia ei voi tunnistaa tutkimuksestani sen missään vaiheessa. Tuhoan aineiston sen analysoinnin jälkeen. Tutkimukseni ohjaaja on dosentti Tanja Äärelä. Tutkimukseni on tarkoitus valmistua kevään 2022 aikana.

Vastaan mielelläni, jos Sinulla on tutkimukseeni liittyviä kysymyksiä.

Ystävällisin terveisin:

Arja Välikangas

Liite 2. Haastattelurunko

Kerro omasta ammatillisesta taustastasi (koulutuksestasi, työhistoriastasi, kiinnostuksenkohteistasi) ja työnkuvastasi.

Kerro teillä asioivista nuorista (ikää, sukupuolta, vaikutelmiasi, miksi ovat asiakkaitanne ym.).

Käyttävätkö asiakasnuorene päihteitä? Mitä päihteitä?

Minkälaista tukea ja hoitoa he ovat tietojesi mukaan saaneet?

Miten arvioisit, onko se ollut heille sitä, mitä he ovat tarvinneet?

Miten näet syrjäytymisen synnyn? Mikä ajaa ihmisen syrjäytymisvaaraan?

Millaisia haasteita selviytymiselle on syrjäytymisvaarassa olevalle tässä yhteiskunnassa?

Miksi syrjäytyminen mielestäsi lisääntyy?

Kuinka syrjäytymistä voisi ennaltaehkäistä?

Mitä konkreettista mielestäsi eri järjestöt tekevät asian hyväksi?

Mitä mielestäsi pitäisi tehdä toisin? Onko yhteiskunnalla tahtotilaa sille? Perustele miksi ajattelet näin.

Miten nuoria tavoittaa parhaiten?

Mikä on edustamasi organisaation rooli/merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä?

Vapaa sana. Haluatko kertoa vielä jotain tai täydentää jotain vastaustasi?